БРОЈ

2

Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

ЗБОРНИК

В Ш С С О В

2023

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XVIII број 2.

Кикинда, 2023.

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

Јелена Петровић, мр Дијана Копуновић-Торма
УЛОГА ВАСПИТАЧА У РАЗВОЈУ ЕМОЦИОНАЛНЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА.....9

Ана Иветић
ПРАЋЕЊЕ РАЗВОЈА И ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ЗА ДЕЦУ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ – ДЕТЕ СА ОШТЕЋЕЊЕМ СЛУХА – ПРИКАЗ СЛУЧАЈА 25

Биљана Мицковски
ПРОЈЕКАТ „У СВЕТУ СЛОВА И РЕЧИ“ 37

ИСТРАЖИВАЊА

Др Љиљана Крнета, Милица Спасић, мастер
ПРИСУТНОСТ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ И РАНОГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА НА ДРУШТВЕНОЈ МРЕЖИ „ТИКТОК“ И ОДГОВОРНОСТ РОДИТЕЉА И ВАСПИТАЧА ЗА ЊИХОВУ БЕЗБЕДНОСТ НА ИНТЕРНЕТУ.....47

Валерија Родић
РОДИТЕЉИ И ФИЗИЧКА АКТИВНОСТ ДЕЦЕ.....59

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Милан Степанов
НОШЊА ОД А ДО Ш 81

Милева Драгојевић
ДИЗНИЈЕВЕ ЗВУЧНЕ ПРИЧЕ – КРАЉ ЛАВОВА.....85

Јованка Бајић
ЖИВОТ У ДОБА ВИТЕЗОВА.....89

Упутство за сараднике.....91

CONTENTS

ARTICLES AND STUDIES

Jelena Petrović, Dijana Kopunović-Torma, M.Sc.
PRESCHOOL TEACHER'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN 9

Ana Ivetić
MONITORING THE DEVELOPMENT AND PLANNING THE EDUCATIONAL PROCESS FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES – A CHILD WITH HEARING IMPAIRMENT – A CASE STUDY 25

Biljana Mickovski
PROJECT "IN THE WORLD OF LETTERS AND WORDS" 37

RESEARCH

Ljiljana Krneta, Ph.D., Milica Spasić, M.A.
PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN ON TikTok: THE ROLE OF PARENTS AND TEACHERS IN CYBER SAFETY 47

Valerija Rodić
PARENTS AND CHILDREN'S PHYSICAL ACTIVITY 59

REVIEWS AND ANALYSES

Milan Stepanov
FOLK COSTUMES FROM A TO Z 81

Mileva Dragojević
DISNEY'S MAGICAL AUDIO STORIES – THE LION KING 85

Jovanka Bajić
LIFE IN THE TIME OF KNIGHTS 89

Instructions for submitting a journal 91

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

Јелена Петровић*
Предшколска установа Зрењанин
Мр Дијана Копуновић-Торма
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

UDC 159.942-053.4
Прегледни чланак
Рад примљен: 28. X 2024.
Рад одобрен: 22. XII 2024.

УЛОГА ВАСПИТАЧА У РАЗВОЈУ ЕМОЦИОНАЛНЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

САЖЕТАК: Рад теоријски разматра значај емоционалне писмености код деце предшколског узраста, као и улогу васпитача у њеном развоју. Емоционалну интелигенцију можемо дефинисати као способност детета да препозна, разуме и регулише емоције. Посебна пажња посвећена је улози васпитача у развоју емоционалне писмености – кроз моделовање понашања, подстицајну комуникацију и примену различитих васпитно-образовних метода.

Основни закључак рада је да су емоције темељ целокупног развоја детета, а емоционална писменост предуслов за здраве односе, успешно учење и психичку стабилност. Васпитачи и родитељи имају важну улогу у подршци емоционалном развоју деце, стога је неопходно да и сами развијају сопствене емоционалне компетенције. Циљ рада је да се теоријски сагледа значај емоционалне интелигенције у развоју деце предшколског узраста и да се истакне улога васпитача у подстицању и развоју емоционалне писмености код деце.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: емоционална интелигенција, емоције, улога васпитача, деца предшколског узраста

Увод

Емоционални обрасци формирани у детињству показали су се као одређујући фактори у међусобним односима и личном развоју. Тиме се потврдило колико је дете осетљиво на утицај одраслих, као и колику моћ одрасли имају у обликовању емотивног правца који ће дете касније следити, чак и у одраслом добу. Због тога је од изузетне важности да одрасли обликују те правце на начин који ће подржати развој самопоуздане, емоционално писмене особе, способне да препозна своје емоције, идентификује њихове окидаче и адекватно их изрази. Ништа од тога неће бити могуће уколико одрасли то и сами не

* petrovicka999@gmail.com

знају. Деца не слушају, већ гледају и зато је важно бити пример онога што желимо да дете постане. У просторијама вртића, ову одговорност имају васпитачи. Као особе које остављају трага на детињство сваког детета у свом васпитно-образовном раду, васпитачи са собом носе велику одговорност. Вештине емоционалне интелигенције постају неопходне у њиховом раду са децом.

Данијел Големан један је од првих психолога који указује на значај емоционалне интелигенције. У својој књизи *Емоционална интелигенција* из 1995. указује на значај њеног развоја од најранијег узраста, наглашавајући да емоционалне компетенције не само да доприносе социјализацији, већ и укупном квалитету живота.

Један од изазова у проучавању емоционалне писмености представља повезивање теоријских сазнања са реалним васпитно-образовним контекстом. Посматрањем свакодневних ситуација у пракси уочено је да деца често имају потешкоћа у вербалном изражавању својих емоција – било да је реч о тузи, љутњи, стиду или радости. Уместо јасне комуникације, деца често реагују кроз понашање: плачем, агресијом, повлачењем или прекомерним узбуђењем. Такве ситуације указују на то да иза понашања које се често окарактерише као „непослушно" или „проблематично", најчешће стоји емоција коју дете није у стању да препозна, именује или објасни. Ови увиди додатно наглашавају потребу за развијањем емоционалне писмености не само код деце, већ и код одраслих – пре свега васпитача – како би могли да препознају и регулишу сопствене емоције и на тај начин буду адекватан модел и подршка деци у процесу емоционалног развоја.

1. Емоције

Поред когнитивног (рационалног) и конативног (вољног) дела, сваки човек поседује и емоционални део личности који чине наше емоције. То је такође и најмање истражени део личности, што је у несразмери са његовим значајем. Емоције се дефинишу као „стање повећане активности организма које се манифестује у карактеристичном доживљају (пријатности, односно непријатности), у одређеним физиолошким променама и карактеристичном спољном понашању (експресији емоција)" (Каменов, 2008, према Рот, 1980: 257). Према томе, можемо издвојити три карактеристике емоција: физиолошке промене у раду органа (убрзан срчани рад, дубље дисање, успорено варење и сл.); карактеристичне промене у покретима (мимика, боја гласа итд.) и доживљаји о органским променама (пријатни или непријатни).

Корен речи емоција јесте латински глагол *motere* у значењу „кретати се", а префикс е означава „кретати се унапред" (Големан, 1995). Помоћу самог значења речи емоција, можемо закључити да су све емоције нагон за делањем, односно „тренутни планови за очување живота које нам је наменила еволуција" (Големан, 1995: 6). То би значило да свака емоција припрема тело за различите врсте одговора, у зависности од ситуације. На пример, приликом емоције страха, крв струји до великих мишића ногу, припремајући нас за бег. У томе се еволутивно огледа значај емоција за адаптацију. Према Екману, емоције су се развиле током еволуције, јер су биле корисне пошто нас припремају за аутоматско разрешавање животно важних збивања (Екман, 2011). „Није страх оно што нас штити; наши животи се спасавају зато што на претње повређивањем можемо да одговоримо заклањањем без размишљања" (Екман, 2011: 83). Осим ове адаптивне функције, емоције имају и комуникативну функцију. Важно је знати тачно препознати изразе лица или гестове како бисмо се што боље споразумели у социјалној интеракцији. „Људи лишени емоција суочили би се с опасношћу од узајамног неразумевања и потпуне немогућности да међу собом успоставе праве људске односе" (Каменов, 2008: 258).

Неопходно је направити разлику између појмова емоција, расположење, темперамент и афекат. Екман наводи да сама емоција траје неколико секунди или минута, док расположења могу трајати цео дан или неколико дана. За разлику од емоција, расположења немају свој сигнал на лицу или гласу. Такође, скоро увек можемо да укажемо на догађај који је узроковао одређену емоцију, док код расположења то није случај (Екман, 2011). Пример би било раздражљиво расположење, а емоција која је основа истог расположења била би љутња. Поред расположења, наилазимо и на појам темперамента. Темперамент би био „приправност да се изазове одређена емоција" (Големан, 1995: 272). Темперамент представља урођену, трајну особину личности која одређује начин на који појединац емоционално реагује – колико често, колико интензивно и колико брзо. Он није емоција сам по себи, већ константна склоност ка одређеном начину реаговања. Темперамент утиче на то колико је особа осетљива на стимулусе и како емоционално одговара на њих (Екман, 2011). У случају емоције љутње, темперамент би био непријатељски. Афект је краткотрајна, често изузетно интензивна емоционална реакција која може бити праћена губитком контроле и неадекватним понашањем. У клиничком контексту, афект се понекад дефинише и као „емоционални излив". Екман афект повезује са експресивном компонентом емоција (Екман, 2011). Пример афекта био

би излив беса, где особа исказује неконтролисану експлозију љутње и губитак саморегулације. Ове разлике можемо видети у Табели 1.

Табела 1. Разлике између емоција, расположења, темперамента и афекта

Појам	Трајање	Интензитет	Свесност	Повезаност са догађајем	Пример
Емоција	Секунде–минуте	Висок	Често ниска	Висока	Љутња
Расположење	Сати–дани	Нижа	Средња	Ниска	Раздражљиво
Темперамент	Трајно/стабилно	Зависи	Ниска	Нема директну везу	Непријатељски
Афект	Врло кратко	Висок	Врло ниска	Висока	Излив беса

Оно што је важно имати на уму у раду са децом јесу разлике између дечјих емоција и емоција одраслих. Неке од ових разлика су у начину на који се емоције јављају. За разлику од одраслих, деца реагују на стимулусе директно и непосредно, без емоционалне контроле. Следећа разлика је у начину на који се емоције изражавају. Дечје емоционалне реакције препознатљиве су у израженој фацијалној експресији и њиховим покретима тела. Такође, дечје емоције врло су интензивне и изражене, кратко трају и брзо се смењују (Мићевић-Карановић и Кнежевић, 2013).

Све наведено наводи нас да закључимо колико су емоције заправо значајне за наш живот. Међутим, људи су склони да пригрле само оне емоције које изазивају пријатан доживљај, док желе да избегну оне које изазивају непријатност. Због тога, склони смо да помислимо да би нам живот био лепши без њих. Али, да ли би заиста био? Замислимо на тренутак како равнодушно пролазимо поред лава или како не осећамо ништа према свом детету. Осим тога што без емоција сигурно не бисмо преживели ни дан на овоме свету, без њих би нам живот био празан, сив и досадан. Екман је то описао: „Емоција није као слепо црево, сувишан остатак апарата који треба извадити. Емоције су срж нашег живота. Оне чине да живот буде погодан за живот“ (Екман, 2011: 86). Међутим, свака медаља има две стране, па тако и ова. Емоције могу да буду и наши највећи непријатељи уколико погрешно емоционално реагујемо, осећамо неприкладне емоције или је реакција непримереног интензитета (Требјешанин, 2011). Како да то избегнемо, биће представљено у поглављу „Емоционална интелигенција“.

1.1. Повезаност емоција и мишљења

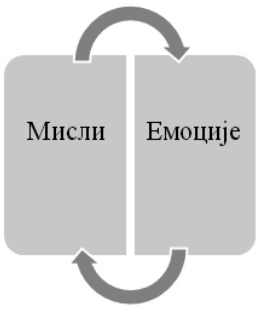
Емоције и мишљење представљају два фундаментална аспекта људске психе који се међусобно прожимају и утичу један на други. Иако се традиционално посматрају као одвојене области – емоције као „ирационални" одговори и мишљење као рационална активност – савремена истраживања у психологији и когнитивним наукама све више указују на њихову дубоку повезаност и узајамну условљеност (Лазарус, 1991). Емоције не само да утичу на начин на који мислимо, већ и на садржај самих мисли. На пример, када је појединац у позитивном емотивном стању, склонији је оптимистичком начину размишљања. Супротно томе, негативна емоционална стања често доводе до опрезнијег и песимистичнијег начина мишљења. Са друге стране, и мишљење утиче на емоционално стање. Начин на који тумачимо одређену ситуацију, односно когнитивна процена, често је кључна у настајању конкретне емоције. Теорије когнитивне процене, попут теорије Ричарда Лазаруса, истичу да се емоционална реакција јавља као резултат субјективне интерпретације догађаја (Лазарус, 1991). То значи да иста ситуација може изазвати различите емоције код различитих особа, у зависности од њиховог начина размишљања.

Још један психолог који се бавио повезаношћу мисли и емоција јесте Данијел Големан. Он истиче да људски мозак садржи два главна „центра интелигенције" – рационални (неокортекс) и емоционални (лимбички систем), и да се између њих одвија стална интеракција. У ситуацијама снажних емоција, посебно стреса или страха, долази до тзв. „отмице амигдале" – појаве када емоционални мозак преузима контролу над понашањем пре него што рационални мозак стигне да интервенише (Големан, 1995). То показује да емоције имају моћ да утичу, па чак и да прекину ток рационалног мишљења. Ипак, ова веза није једносмерна. Развијена способност препознавања и управљања емоцијама – оно што Големан назива „емоционалном интелигенцијом" – омогућава човеку да регулише емоције у функцији бољег размишљања, решавања проблема и доношења одлука (1995). Пример за то како емоције утичу на мишљење може се илустровати једном ситуацијом из вртића. Девојчица Мина играла се коцкама и случајно је срушила торањ који је градио другар Лука. Лука се наљутио и почео да виче на њу. Мина је осетила страх и тугу. Под утицајем тих емоција, помислила је: „Лука ме више не воли" или „Нисам добра другарица". Туга и осећај одбачености доводе до негативних мисли, иако ситуација није објективно тако озбиљна. Искористићемо наставак ове ситуације из вртића да покажемо на примеру како мисли могу да утичу на емоције. Када је видела ову ситуацију, васпитачица је разговарала

са Мином и објаснила да је Лука био љут само зато што је био разочаран. Мина је размишљала: „Нисам то урадила намерно", „Могу му помоћи да поново направимо торањ". Захваљујући промени у начину размишљања, Мина је почела да се осећа боље, поново се укључила у игру и чак помогла Луки да поправе торањ. Овај пример показује испреплетеност мисли и емоције, тако и значај васпитача у развоју емоционалне самосвести и когнитивне регулације у раном детињству.

У дечјем узрасту, ова повезаност посебно је значајна јер деца тек развијају капацитете за препознавање и регулисање сопствених емоција, као и за логичко мишљење. Васпитно-образовни рад који подстиче емоционалну писменост и когнитивни развој у раном детињству, има директан утицај на целокупан психолошки развој детета. Разумевање како емоције утичу на мишљење код деце омогућава васпитачима да ефикасније подрже развој емпатије, критичког мишљења и социјалне компетентности. Васпитачи који умеју да препознају и реагују на емоционалне потребе деце, могу значајно да допринесу изградњи емоционалне интелигенције, што позитивно утиче и на развој мишљења и когнитивних способности (Големан, 1995).

Важно је разумети да емоционалне реакције не проистичу директно из самих ситуација у којима се налазимо, већ из значења које тим ситуацијама приписујемо. Наше мисли, уверења и интерпретације одређују како ћемо се осећати у одређеном тренутку. На пример, ако дете верује да га другари намерно игноришу, осетиће се тужно или одбачено, чак и ако та интерпретација није у складу са стварношћу. С друге стране, ако мисли да су другари само заузети игром, неће развити исту емоционалну реакцију. Овај увид даје могућност да утичемо на сопствене емоције мењајући начин размишљања. Закључно, разумевање интеракције између емоција и мишљења (Графикон 1. Међусобан утицај мисли и емоција), није важно само за индивидуални психолошки развој, већ и за образовање, васпитање и ментално здравље.

Графикон 1. Међусобан утицај мисли и емоција

2. Емоционална интелигенција

У савременом друштву, све више се препознаје да успех у животу, међуљудским односима и професионалном окружењу, не зависи искључиво од когнитивне интелигенције (IQ), већ и од начина на који појединац управља својим емоцијама и реагује на емоције других. Та способност личности да препозна и управља својим емоцијама и разуме емоције других, представља појам емоционалне интелигенције (EQ). „То значи да је емоционално интелигентна особа, при појави одређене емоције, способна да препозна емоцију коју осећа и призна себи шта осећа; способна је да именује емоцију у њеном правом значењу и способна је да регулише емоцију тако да не управља емоција њеним понашањем већ она емоцијом. У контакту са другим људима емоционално интелигентна особа препознаје емоције других људи, схвата узроке настанка тих емоција, саосећа са другима и може помоћи другој особи у регулацији емоције“ (Малешевић, 2024: 44). Једино на шта би требало скренути пажњу у овој дефиницији, јесте чињеница да емоционални изрази не говоре о својим узроцима, на шта је упозорио Екман, тако да треба да будемо обазриви и не претпостављамо узроке одређених емоција код других људи.

Појам емоционална интелигенција у ширу јавност увео је Данијел Големан, амерички психолог и новинар, у својој истоименој књизи *Емоционална инїелиїенција* (1995). Големан дефинише емоционалну интелигенцију као скуп вештина који обухвата: самосвест – способност препознавања сопствених емоција и њихових последица, саморегулацију – контролу над емоционалним импулсима, мотивацију – унутрашњи порив за постизање циљева, емпатију – препознавање емоција других људи, социјалне вештине – изградњу квалитетних односа са другима.

Големан тврди да је EQ често пресудан за животни успех, јер омогућава прилагођавање социјалним ситуацијама, адекватно реаговање на стрес и ефикасну комуникацију. Он истиче да се емоционалне вештине могу развијати током живота, за разлику од когнитивне интелигенције која је релативно стабилна (Големан, 1995).

С друге стране, Зоран Миливојевић, психијатар и аутор књиге *Емоције*, указује на значај разумевања емоција као порука које нам тело и психа шаљу у одређеним ситуацијама. Он емоције посматра као психички процес који омогућава прилагођавање спољашњем свету. Према њему, многи људи нису научени да правилно препознају и именују своја осећања, што доводи до тзв. емоционалне неписмености.

Управо кроз рад на емоционалној интелигенцији могуће је развити способност да се емоције не доживљавају као слабост, већ као сигнал који треба разумети и правилно обрадити. Из овога следи да само онај који уважава и емоционални аспект стварности, може имати добру представу о стварности на основу које ће се успешно „управљати" (Миливојевић, 2007: 245).

Иако често знамо како се осећамо, емоције које доживљавамо сматрамо као оправдане, не доводимо у питање оно што радимо или говоримо, као да смо њима понесени. Ако бисмо хтели да обуздамо своје емоционално понашање, према Екману, треба да одемо корак уназад, односно у време док осећамо емоцију како бисмо могли да се запитамо да ли желимо да наставимо да радимо оно што нас емоција тера да радимо (2011). Екман је ову врсту свесности, када смо посматрачи наших емоција, када у току одређене ситуације „видимо себе изван себе" (Екман, 2011, према Нигро и Низер, 1983), назвао помно разматрање наших емоциопналних осећања, скраћено помност (Екман, 2011: 120). Иако звучи као нешто што је тешко остварив, Екман наводи неке од начина за повећање помности. Један од њих је знање о узроцима сваке емоције, односно препознавање наших врућих окидача. Такође, знање о телесним осећајима које проузрокује свака емоција може бити од велике помоћи. Следећи начин је већа проницљивост за осећања других људи. Када постанемо помни, лакше можемо да урадимо поновну процену догађаја који је изазвао емоцију, као и да контролишемо своје радње, као што ћемо видети у примеру који следи (Екман, 2011). Жена је на пословном путу и није се јавила свом партнеру у договорено време. Њен партнер је за то време у ишчекивању њеног позива у бујици емоција страха и љутње. Могао је да је позове и да започне експлозивну свађу због које би касније зажалио. Али због помности коју је вежбао, постао је свестан емоција које осећа, повезао је свој дубоки окидач, а то је страх од напуштања (мајка му је умрла када је био мали) са својим тренутним стањем и свесно одлучио да поново процени ситуацију. Дошао је до бројних одговора, као што су искључен телефон, продужен састанак и сл. који су били много вероватнији од сценарија прељубе или напуштања и избегао могућу катастрофу (Екман, 2011).

Емоционална интелигенција представља кључни аспект целокупног психолошког функционисања. Како Големан истиче, људи са развијенијим IQ успешнији су у школи, а они са развијенијим EQ успешнији су и срећнији у животу (1995). Из свега наведеног, можемо закључити значај развоја емоционалне писмености.

3. Улога васпитача у развоју емоционалне интелигенције код деце предшколског узраста

Деца се не рађају са способностима самоконтроле, као ни са адекватном контролом бурних емоционалних реакција. Не знају како да изађу на крај са интензивним осећањима. Развој емоционалне интелигенције код деце почиње у најранијем узрасту, унутар породичног и васпитно-образовног окружења. Рано дечје искуство у вези са емоцијама формира основу за касније емоционалне навике, стилове реаговања и односе са другима. Стога је изузетно важно да интеракција са децом буде пуна љубави, пажње и уважавања. У том процесу, улога васпитача од пресудног је значаја. Како Каменов тврди, од понашања васпитача, посебно од особина његове личности и односа који успоставља са децом, зависи како ће се одвијати њихов емоционални развој (2006).

Нажалост, данашњи систем васпитања и образовања више је окренут когнитивном развоју детета. Емоционални свет детета често је запостављен. Деца се спремају за велика академска постигнућа, игноришући оно најважније. „Иако висок IQ није гаранција за просперитет, престиж или срећу у животу, наше школе и култура се фокусирају на академске способности, игноришући емоционалну интелигенцију која такође има велики значај за нашу личну судбину“ (Големан, 1995: 16). Сада су, више него икада раније, вештине емоционалне интелигенције преко потребне.

Емил Каменов, у књизи *Васйиїање йредшколске деце*, наглашава да је изражавање емоција не само права, већ и природна потреба детета. Он указује на то да дете кроз спонтану игру, уметничке активности и комуникацију са одраслима, учи да разуме шта осећа, зашто то осећа и како да то изрази на социјално прихватљив начин. Васпитач је у том процесу модел понашања – својим реакцијама, тоном гласа, гестовима и вербалним формулацијама, он учи дете како се емоције препознају и контролишу. Деца у предшколском узрасту још увек немају развијене когнитивне механизме за разумевање сложених емоција. Из тог разлога потребан им је сигуран и подстицајан модел, који их постепено уводи у свет унутрашњих доживљаја.

Каменов наводи поступке који се препоручују за неговање емоционалне културе у вртићу, а неки од њих су: подстицати децу да размишљају о себи, својим осећањима, искуствима и расположењима, како би боље разумели шта осећају и зашто; помоћи им да препознају шта утиче на њихова осећања и како се та осећања манифестују према

другима; подстицати позитивна осећања, радост и оптимизам, као и контролисање понашања у емоционално интензивним ситуацијама; учити децу како да се опусте и фокусирају, како да превазиђу осећања, као што су стид, страх од неуспеха и друге унутрашње препреке; подржати децу у развијању стратегија за савладавање тешких емоција, тако да их не потискују већ науче да их препознају и прихвате; оспособљавати децу да реагују рационално и конструктивно у фрустрирајућим и стресним ситуацијама; помоћи им да развију отпорност у непријатним и неочекиваним догађајима, као што су губитак блиске особе, развод родитеља и слично, кроз разговор, драматизацију и симболичко изражавање; пружити прилику деци да екстернализују оно што су осетила (причање о томе, цртање, драматизација и сл.); оспособити децу да улазе у емоционалне односе са другима уз неговање позитивних емоција и сл. (2006).

Каменов истиче да основни смисао наведених поступака није да се деца заклоне од свих животних догађаја, већ да се суоче са напетостима које их неминовно очекују без трауматских последица (2006). Васпитач је у том процесу модел понашања – својим реакцијама, тоном гласа, гестовима и вербалним формулацијама, он учи дете како се емоције препознају и контролишу.

Уколико желимо да научимо децу да препознају и адекватно изразе своје емоције, ми одрасли морамо да им пружимо прилике у којима ће: разумети своја осећања, мисли, унутрашње покрете, вредности и утицај који све то има на њихово понашање; постати свесна својих унутрашњих стања и научити како да управљају тим стањима, посебно у емоционално изазовним околностима; ускладити своје реакције са друштвеним нормама и очекивањима средине, а да при том не угрозе ни себе ни друге, што представља основ саморегулације; стекну увид у сопствене снаге и слабости, поредећи их са вршњацима, како би унапредила своје способности; самостално процењивати свој напредак у учењу и развоју важних вештина, нарочито оних које се односе на социјално-емоционални развој и градити и одржавати односе са другима – како са одраслима, тако и са вршњацима – на основама узајамног поверења (Врањешевић и сар., 2019).

Да би се постигли сви горе наведени исходи, васпитачи треба да примене следеће стратегије и приступе, наведене у Табели 2 (Врањешевић и сар., 2019).

Таβела 2. Стратегије и приступи за емоционални развој деце

1. Емоционално безбедно окружење
Стварање атмосфере у којој је дете прихваћено, саслушано и уважава се његово мишљење.
Неговање културе поштовања, где се осећања не осуђују већ препознају и разумеју.
2. Разговор о осећањима
Употреба свакодневних ситуација за разговор о емоцијама: „Како си се осећао када се то десило?“
Играње улога, читање прича и анализирање ликова који пролазе кроз различите емоције.
3. Моделовање понашања
Одрасли треба да буду пример у препознавању и регулисању сопствених емоција.
Када васпитач покаже како на здрав начин изражава тугу, бес или радост, дете учи да то исто уради.
4. Учење техника саморегулације
Вежбе дисања, „мирни кутак“, физичка активност, цртање или музика као средства за смиривање.
Учење да је у реду узети паузу када су емоције интензивне.
5. Подстицање емпатије
Увођење активности у којима деца помажу једни другима.
Разговори о томе како се неко други осећа у одређеној ситуацији.
6. Индивидуални приступ
Препознавање да свако дете има свој ритам развоја и различите емоционалне потребе.
Посматрање и прилагођавање васпитних метода према карактеру и темпераменту детета.
7. Повратна информација и подршка
Хвалити труд, а не само резултат: „Баш си се потрудио да се смириш.“
Пружати конкретне смернице: „Следећи пут, можеш да кажеш шта ти смета, уместо да викнеш.“

У приручнику *Врīић као йодсīицајно окружење за учење и развој деце* (2019), аутори наводе примере планираних ситуација учења за емоционални развој деце. Навешћемо само неке од њих. У активности „Покажимо своје емоције“, васпитач описује неке ситуације, а задатак за децу је да покажу / изразе физички, покретом тела, осећања

која могу да се јаве у тим ситуацијама. На пример, васпитач каже деци: покажи шта радиш, како се понашаш када си веома срећан (замисли да си добио / ла играчку коју желиш, и то баш дуго). Циљ ове планиране ситуације учења је да деца могу да препознају, изразе и разликују емоције, као и да спознају да деца и одрасли своје емоције показују на различите начине. Следећа активност носи назив „Картице осећања". Васпитач показује деци картице на којима су исцртана лица која приказују различита осећања (радост, изненађење, страх, љутња, туга, гађење). Васпитач именује једно осећање које је деци познато, а деца показују картицу на којој је приказано то осећање. Након тога, васпитач или дете, својим лицем покаже то осећање. Циљ ове активности је да деца науче да препознају и именују осећања, као и да их повежу са изразима лица. Још неке од активности за развој емоционалне интелигенције налазе се у Табели 3 (Врањешевић и сар., 2019).

Табела 3. Примери активности за развој емоционалне интелигенције

Емотикон песмице	Деца и васпитачица одаберу једну познату, не много дугачку песму / рецитацију, а затим свако дете добија задатак да песму отпева или одрецитује као да је љуто, збуњено, уображено, заљубљено...
Министарство смешног хода	Деца треба да пређу са једне на другу страну собе ходајући у складу са оним шта је васпитачица рекла: кроз блато, по врелом песку, када су уморна, имају каменчић у ципели, када су срећна, када их боли стомак, када обуку мамине или татине ципеле...
Огледала осећања	Децу поделити у парове. Једно дете замисли неко осећање и покаже га лицем и ставом тела, друго прави израз лица и заузима телесни став који види, враћа му одраз у огледалу.
Како се осећам кад...	Реците деци да се шетају по радној соби. Када чују оно шта кажете, треба да стану и покажу осећање које се јавља у тој ситуацији. Треба да остану неколико тренутака „замрзнута" како би могла да виде како су сва осећања приказана. Васпитач говори: видим жабу; оклизнем се и паднем; једем колаче; добијем казну итд.

Големан је у књизи *Емоционална интелигенција* (1995), приказао врло занимљив поступак за контролу емоција. У питању је семафор, односно сигнално светло приказано у Табели 4 (Големан, 1995: 259). Овај поступак примењује се када је дете у тешким тренуцима и врло је једноставан начин за савлађивање необузданих емоционалних реакција.

Таβела 4. Поступак сигналних светала

ЦРВЕНО СВЕТЛО	1. Стани, смири се и размисли пре него што реагујеш.
ЖУТО СВЕТЛО	2. Изнеси свој проблем и реци како се осећаш. 3. Постигни позитиван резултат. 4. Размисли о бројним решењима. 5. Унапред размишљај о последицама.
ЗЕЛЕНО СВЕТЛО	6. Крени и покушај да оствариш најбољи план.

Поред свега наведеног, одлични алати које сваки васпитач може да користи у развоју емоционалне писмености код деце су: читање прича, песама, драмских одломака и разговор о прочитаним делима. Затим, огранизоване радионице увек су добар избор. Душица Бојовић у књизи *Кажи и йокажи како се осећаш* (2020), користи драмски метод за развој емоционалне интелигенције код деце. У акционој причи „Патуљко шаренко", деца на занимљив и њима близак начин улазе у свет емоција. Занимљив и очигледан, а опет поучан начин развијања емоционалне писмености код деце, јесу социјалне приче. Код деце која примарно уче на визуелан начин, социјалне приче могу да буду од велике користи. Такође, можда и највреднији алат у руци васпитача, поред тога да буде емоционални модел, јесу примери из праксе. На пример, када дете изрази љутњу викањем или ударањем, васпитач препознаје емоцију и помаже детету да је вербализује: „Видим да си љут, јер ти је Никола узео коцке. Хајде да му то кажемо." Оваквом реакцијом, дете учи да емоција није забрањена, већ да постоји пожељан начин њеног изражавања. Кључна улога васпитача је и у индивидуалном приступу – свакако не постоји универзални шаблон за развој емоционалних вештина. Деца се разликују по темпераменту, породичним искуствима и развојном нивоу. Зато је важно да васпитач буде пажљив посматрач, свестан контекста и у стању да препозна тренутке у којима дете показује, али не уме да обради емоције.

Развој емоционалне интелигенције није спонтан процес, већ захтева педагошки осмишљен приступ у којем васпитач има улогу вође, модела и подршке. У вртићу деца добијају прве праве лекције о томе да осећања нису слабост, већ снага, када их разумемо и конструктивно изразимо.

4. Закључак

Можемо закључити да је развијање емоционалне писмености код деце један од основних услова за њихов здрав психосоцијални развој. Емоционална интелигенција, као што истичу Големан, Екман

и други аутори, не само да доприноси успешности у учењу, већ представља и кључан фактор у изградњи односа, самопоуздању, решавању конфликата и општој добробити детета. Истраживања и искуства у предшколском васпитању указују на то да деца која умеју да препознају и изразе своја осећања, лакше регулишу понашање и боље се сналазе у социјалним ситуацијама.

Педагошке импликације овог рада су вишеструке. Васпитачи и други стручњаци у предшколским установама имају одговорност да негују емоционалну културу, обезбеде подстицајно окружење, те пруже модел и подршку деци у развоју самопоуздања, емпатије и саморегулације. То подразумева свестан рад на изградњи поверења, ослушкивање дечјих потреба, као и примену различитих метода – од игре и уметности, до вођених разговора и пажљивог посматрања.

Сазнања из овог рада имају велику практичну вредност: могу се применити у свакодневној васпитно-образовној пракси у вртићу, али и у породичном контексту. Пружају смернице како одрасли да буду подршка детету у његовом емоционалном развоју, али и подсећају да емоције треба препознавати, а не потискивати.

Продубљено проучавање ове теме указује на то да су емоције један од кључних темеља свеукупног развоја детета, те из тог разлога, тема емоционалне писмености мора да буде присутна не само у теорији, већ и у пракси – кроз континуирано образовање васпитача и родитеља. Одрасли имају огроман утицај на дечји развој, утискују путање по којима ће се деца кретати, чак и када одрасту. Ову одговорност коју одрасли имају, не смеју никада да изгубе из вида. Пружити детету најбоље не значи само задовољити се изјавом „радим најбоље што знам“, већ поставити питање: „шта могу да научим да би то најбоље било заиста добро?“. Деца то заслужују.

ЛИТЕРАТУРА

Бојовић, Д. (2020). *Кажи и покажи како се осећаш*. Београд: Центар за примењену психологију.

Врањешевић, Ј., Вигњевић-Калезић, А., Златаровић, В., Коруга, Д., Јерковић, Д., Белензада, М., Лакићевић, О. (2019). *Вртић као сигурно и подстицајно окружење за учење и развој деце*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Големан, Д. (1995). *Емоционална интелигенција*. Београд: Геопоетика издаваштво.

Екман, П. (2011). *Разоткривене емоције*. Београд: Завод за уџбенике.

Каменов, Е. (2006). *Васпитање предшколске деце*. Београд: Завод за уџбенике.

Лазарус, Р. С. (1991). *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford University Press.
Малешевић, Д. (2024). *Професионалне вешūине*. Нови Сад: Провенс.
Миливојевић, З. (2007). *Емоције*. Нови Сад: Психополис.
Мићевић-Карановић, Ј. и Кнежевић, Ј. (2013). *Развојна ūсихолоīија за васūиūаче*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
Требјешанин, Ж. (2011). Предговор, у: Екман, П. (2011). *Разоūкривене емоције* (стр. 9–26). Београд: Завод за уџбенике.

Jelena Petrović
Dijana Kopunović-Torma, M.Sc.

PRESCHOOL TEACHER'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN

ABSTRACT: This paper provides a theoretical analysis of the importance of emotional intelligence in preschool-aged children and examines the role of the preschool teacher in its development. Emotional intelligence is defined as a child's ability to recognize, understand, and regulate emotions. Special emphasis is placed on the role of the preschool teacher in fostering emotional intelligence through behaviour modelling, encouraging communication, and the application of various educational approaches.

The main conclusion of the paper is that emotions constitute the foundation of a child's overall development, and that emotional literacy is a prerequisite for healthy relationships, successful learning, and psychological well-being. Preschool teachers and parents play a crucial role in supporting children's emotional development; therefore, it is essential that they also develop their own emotional competencies. The paper aims to provide a theoretical overview of the significance of emotional intelligence in the development of preschool-aged children and to highlight the preschool teacher's role in supporting the development of emotional literacy.

KEY WORDS: emotional intelligence, emotions, role of the preschool teacher, preschool-aged children

Ана Иветић*
Предшколска установа „Стоногица“,
Сремска Митровица

UDC 376.1:616.28-008.14-057.847
Стручни чланак
Рад примљен: 10. V 2024.
Рад одобрен 30. VI 2024.

ПРАЋЕЊЕ РАЗВОЈА И ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ЗА ДЕЦУ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ – ДЕТЕ СА ОШТЕЋЕЊЕМ СЛУХА – ПРИКАЗ СЛУЧАЈА

САЖЕТАК: У раду се разматра припрема детета са оштећењем слуха за предшколски период и транзицију у школу, уз нагласак на важност тимске подршке у његовом развоју. Детету са сензоринеуралном глувоћом уграђен је кохлеарни имплант, а породица му пружа континуирану подршку.

У раду се описује процес развоја комуникацијских вештина, социјализације, као и укључивање детета у креативне активности, попут ликовног стваралаштва. Образовни процес је индивидуализован кроз израду Индивидуалног образовног плана (ИОП) и примену мера индивидуализације, уз сарадњу са стручњацима, попут логопеда и дефектолога. Такође, рад се бави значајем сарадње са родитељима и вршњачким односима. Кроз овај приступ, дете је постигло значајан напредак у свим областима развоја, што је омогућило успешан прелаз у школу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: оштећење слуха, кохлеарни имплант, предшколски период, Индивидуални образовни план (ИОП), мере индивидуализације, комуникацијске вештине, социјализација, сарадња са родитељима, вршњачка сарадња

Према *Педагошкој енциклопедији* (1989), за глуво дете сматрало се оно дете које има обострани губитак слуха преко 80 дб (децибела) и које ни уз помоћ слушног апарата не може да чује говор (*Педагошка енциклопедија*, 1989: 228). Живот и одрастање у садашњости донело је бројне терминолошке, али и васпитно-образовне и практичне промене, те се данас, за дете које има оштећење сензорне функције, тј. оштећење слуха, више не користи термин „глуво дете“, већ се употребљава појам „оштећење слуха“.

Према ауторкама Мићевић Карановић, Кнежевић и Солеша Гријак (2016), оштећење слуха односи се на умањену или потпуно

* iveticana7@gmail.com

непостојећу слушну осетљивост, која омета развој и употребу говора и језика, али и социјалну комуникацију детета (Мићевић Карановић, Кнежевић, Солеша Грицак, 2016). Ауторке, такође, наводе и класификацију оштећења слуха, коју је категорисао Голубовић, где се за лаку наглувост сматра губитак слуха до 20 дб и где постоји несметан развој говора и добра артикулација. Средња наглувост категорисана је као губитак слуха до 40 дб и код које је артикулација местимично нејасна, а говор се не чује уколико је изговорен на удаљености. Губитак слуха до 60 дб сматра се за тешку наглувост, која доводи до таквог говора који се у свакидашњим условима не може развити, а двосмерна комуникација могућа је само појачаним гласом. За врло тешку наглувост и тоталну глувоћу, критеријуми су врло слични. За обе је карактеристичан губитак слуха до 90 дб, споразумевање говором није могуће, чак ни ако се појача глас, или пак виче. Према датој класификацији, а употребом савремених терминолошких одредница, данас се за дете са слушним оштећењем „сматра дете или особа која има губитак слуха већи од 80 децибела, а наглувост је оштећење слуха у распону од 25 дб до 80 дб на бољем уху са бољим остацима слуха и са гласовним говором делимично или потпуно развијеним“ (Мићевић Карановић, Кнежевић, Солеша Грицак, 2016: 55).

Прегледом литературе, проналази се податак, према изворима Светске здравствене организације, да је учесталост оштећења слуха 1–3 %, а истраживања показују да током раног детињства још 3/1000 деце стекне оштећење слуха значајног степена (Николић, Остојић Зељковић, 2019: 108).

Наратив – Приказ случаја

Дете је рођено са обостраним оштећењем слуха, где је у узрасту од 12 месеци обављена процена слуха (више месеци након препоручене), те је дијагностификована обострана сензоринеурална глувоћа тешког степена. У узрасту од 16 месеци, обављена је операција уградње кохлеарног импланта. Дете остварује континуирану подршку сурдоаудиолога у Клиници ОРЛ и МФХ у Београду и у Развојном саветовалишту Дома здравља у Сремској Митровици. Породицу чине отац и мајка, који су такође са оштећењем слуха и немају уграђене кохлеарне импланте, али и још једно дете, старије две године, које, такође, има оштећење слуха и уграђен кохлеарни имплант. Поред њих, у заједници живе и бака и дека по оцу. Мајка је по занимању струковни економиста, док је отац струковни дизајнер за производе

од коже. Отац се бави и сликањем и цртањем. Родитељи су активни чланови Удружења глувих и наглувих. Комуникација са мајком је могућа, јер је мајка оспособљена за орално споразумевање, које, иако је врло тихо, потпуно разумљиво. Са друге стране, отац није вербално оспособљен, али се комуникација са њим одвија гестовно и мимиком. Отац и мајка при доласку и одласку са дететом увек исказују задовољство и срећу. Оба родитеља детета у својим примарним и проширеним породицама, једини су чланови са оштећењем слуха.

Дечак започиње да похађа предшколску установу у радној 2019/2020. години, са три пуне године и редован је у доласцима. Вербално није оспособљен и не показује жељу за том врстом комуникације. Највише користи гест и мимику. Показује заинтересованост за децу, одрасле и за активности које се око њега одигравају. Од почетка, лепо је прихваћен од стране вршњака. Укључен је у све активности вртићке групе, са додатним задацима усмереним на његов развој и подршку развоју. Највише је сконцентрисан на цртање, сликање, прелиставање часописа и/или књига и енциклопедија, на конструисање различитим материјалима, али и на покрет, који се, углавном своди на трчање или опонашање, најчешће покрета животиња (диносауруси, пси, мачке и сл.).

Припремни предшколски програм остварује од 01. 09. 2022. године у групи пред полазак у школу, у којој се налазе деца коју познаје из млађих група, што му додатно олакшава боравак у вртићу. Корисник је услуге лични пратилац детета.

Дечак је без хроничних обољења и без терапије, доброг је општег здравственог стања. Моторички је спретан и складног је развоја за свој узраст.

Код дечака постоји слабија оријентисаност у временско-просторним односима и слабије сналажење у ситуацијама где су неопходне комуникацијске вештине као примарне. Поседује слаб вокабулар, што директно утиче на кашњење у усвајању и разумевању појмова и говора. Немогућност брзог разумевања налога или објашњења, код дечака изазива фрустрацију коју не каналише у позитивном правцу, већ испољава љутњу, бес, плач и у тим тренуцима одбија сваку врсту помоћи. Једини начин да му се приступи у оваквим ситуацијама, јесте стрпљење одрасле особе – васпитачи или лични пратилац. Мирним и уважавајућим, мотивишућим начином говора, упућеним једноставним речником, успешно се заустављала фрустрација.

Праћење и документовање развоја и напредовања детета са оштећењем слуха

По упису детета у предшколску установу, оформљен је Тим за додатну образовну подршку у склопу Тима за инклузивно образовање. Тим за додатну подршку чине координатор тима, васпитач детета, представник Савета родитеља, дефектолог из ШОСО у Сремској Митровици и медицинска сестра – васпитач. У праћење дететовог напретка укључени су и спољни стручни сарадници установе: логопед, дечји педијатар. Мајка и отац равноправно су укључени у радове тимова, са разликом што се са њима комуницира путем текстуалних порука, путем телефона или мејла.

У склопу самоедукације васпитача, у предшколску установу позван је дефектолог – сурдолог, а у циљу разјашњавања недоумица које су васпитачи пред себе поставили. Наиме, завладало је заштитничко осећање према детету, што се показало као неадекватан избор у односу на другу децу.

Евидентна је била и несигурност васпитача у процени разумевања издатих налога ка детету. Сурдолог је јасно приказао начине на које васпитач треба да приступа детету са оштећењем слуха, те да га третира као и сву децу из вртићке групе.

Првенствено је за дете израђен педагошки профил, за чију израду је послужио Закон о основама образовања и васпитања (члан 5. Општи исходи и стандарди образовања и васпитања), али и детаљно бележење дететовог напредовања кроз дефинисана постигнућа у четири категорије: Вештине учења и како се учи, Социјалне вештине, Комуникацијске вештине и Самосталност и брига о себи. Полазна основа за израду педагошког профила су запажања родитеља, опис дететовог напредовања од стране личног пратиоца, опис дететовог напредовања од стране васпитача, преглед који извршава ШОСО у Сремској Митровици и Индивидуални план услуга (ИПУ), који, такође, предлаже ШОСО у Сремској Митровици.

Након израде педагошког профила, у октобру 2020. године, сачињен је и Индивидуални образовни план (ИОП), који је подлегао ревизији на свака три месеца. По започињању Припремног предшколског програма 2022. године, Тим за додатну подршку доноси одлуку о прекидању потребе за израдом новог ИОП-а, али сачињава План мера индивидуализације, који је подложан променама и допунама, који се прилагођава у складу са праћењем реализације и остварљивости циљева индивидуализације. На недељном нивоу, лични пратилац и васпитач, путем посматрања и бележења дететових интересовања

и потреба за подршком, записују даље смернице за рад и евентуалне промене у мерама индивидуализације. Обзиром на то да је временски оквир примене мера индивидуализације последњи циклус додатне образовне подршке у предшколској установи, израђен је и План транзиције, који је саставни део мера. План транзиције, односно прелазак са нижег на виши образовни ниво, дат је као предлог стручној служби основне школе, а са циљем остваривања заједничких активности предшколске установе и школе, ради дететовог лакшег прихватања следећег нивоа образовања.

Током трајања ИОП-а, дете је стекло способност поштовања правила игре, а сама игра постала је мирнија. Дете показује расположење за сарадничким односима и све је мање окренуто само себи и индивидуалним активностима. Трајање пажње продужено је и она је усмеренија ка постизању крајњег циља. Стрпљење је подигнуто на задовољавајући ниво. Комуникацијске вербалне способности у потпуности су присутне, те дете сада углавном користи само говор као основно средство општења. Уколико процени да се неће брзо снаћи, позива особу којој жели да се обрати, одводи је до места за које сматра да ће му бити адекватно за боље исказивање своје потребе. Тиме је развијена и сналажљивост и самосталност.

Сегмент развоја у којем је дете показало изузетну надареност јесте ликовно стваралаштво. Сви запослени у предшколској установи, укључујући и личног пратиоца, мотивисали су дете на честе ликовне експресије употребом различитог сликарског и цртачког прибора. Ликовна остварења пуна су детаља, пуна боја, а свака слика за себе прича посебну причу. Чести мотиви су животиње и диносауруси и уочавају се и најситнији детаљи, који нису уобичајени за дете његовог узраста. Фина моторика изузетно је развијена, линије су благе и прецизне, често чинећи облик само у пар потеза. Васпитачи су често слали радове на ликовне конкурсе и дете је освајало бројне награде.

Важно је истаћи да је рад по ИОП-у, а касније и по мерама индивидуализације, у знатној мери олакшан, како за дете, тако и за све запослене у предшколској установи, јер је лични пратилац детета првенствено био у статусу вапитача – приправника, а касније и лиценцираног васпитача са статусом личног пратиоца. Дете је пратила све до његовог поласка у школу, након чега је постала стално запослени члан предшколске установе.

Сарадња са родитељима

По упознавању оба родитеља, стиче се утисак да се ради о преданим и пожртвованим људима, спремним на сваку врсту сарадње и

подршке. Обоје су запослени, али веома ангажовани око обоје своје деце. Отац вози аутомобил, а мајка бицикл, што је не спречава да буде активан учесник у саобраћају. Показују спремност и зрелост у доношењу одлука, које се тичу свих врста подршки које имају право да остваре. Тако, у веома кратком року, дете добија личног пратиоца и укључује се у додатни рад са дефектологом – сурдологом.

Са мајком се комуницира усмено и писмено, при чему увиђамо да понекад има потешкоћу у разумевању садржаја, те јој је потребно упростити или рашчланити информације. Отац, са друге стране, иако потпуно невербалан, нема потешкоћа у разумевању онога што чита.

У јуну 2023. године, а по завршетку Припремног предшколског програма, родитељи детета износе своје мишљење о раду вртића у оквиру подршке у развоју и напредовању свог детета.

Текст се приказује у целости, са изузетком изостанка имена особа и установа.

„Наш син, рођен је 2016. године у Сремској Митровици и започео је похађање предшколске установе у радној 2019/2020. години, док Припремни предшколски програм остварује од 01. 09. 2022. године, у групи у години пред полазак у школу. Корисник је услуге лични пратилац детета. Рођен је без чула слуха, а кохлеарни имплант уграђен му је у другој години живота.

Претпостављамо да је пријем наше обоје деце био велики изазов, у првом реду за власницу и директорицу установе, као и за остале васпитачице и запослене у вртићу, јер нису имали искуства у раду са децом која имају тешко оштећење слуха и уграђен кохлеарни имплант.

Током дететовог боравка у вртићу, од самог почетка, директорица ништа није препуштала стихији, већ је прилагодила методе, материјал и учила, како би се дете интегрисало у заједничке активности инициране од стране деце, а кроз реализацију пројектних тема и кроз целокупно живљење у вршњачкој групи и интеракцији са осталом децом и одраслима.

Изузетно смо захвални директорици и њеном тиму на професионалном раду са нашим дететом, али у првом реду на љубави и топлини коју су му током боравка у вртићу пружили. Велику захвалност осећамо и за подршку нама, његовој породици, у раду са нашим дететом, као и у комуникацији са осталим установама у остваривању права, која му по закону припадају.

Такође, велику захвалност осећамо према стручном кадру у ШОСО, на раду са нашим дететом и на помоћи и подршци нама,

родитељима, у раду са дететом у остваривању права, која му законски припадају.

И наравно, велику захвалност осећамо према личном пратиоцу, коју је директорица предложила за рад са нашим дететом. Она је несебично и са пуно љубави радила са циљем да дете напредује физички, да учи да слуша, говори и игра се са осталом децом, која су га прихватила као доброг друга и помагала му да напредује током боравка у вртићу.

Сви заједно, удруженим снагама, са пуно љубави, топлине и рада, припремили смо дете да у септембру спремно крене у први разред и настави даље да корача путем, којим је успешно, уз нашу подршку, започело."

Вршњачка сарадња

Група у години пред полазак у школу, чије је дете полазник, броји петнаесторо деце, од којих је шест девојчица и девет дечака. Деца се познају од самог почетка похађања установе, што значи од своје треће године. Од самог почетка, дете је лепо прихваћено од стране вршњачке групе, што се поставило као правило и у години пред полазак у школу. Дете нема потешкоћа у комуникацији са вршњацима и није потребно прилагођавати ситуације у којима се одвија комуникација са вршњацима. Деца га разумеју и лако остварују са њим све договоре и размену предлога и идеја за међусобну сарадњу и игру. Међутим, евидентна је неприлагођеност комуникацији, јер се она често огледа у томе да сви предлози о игри и активностима са вршњацима морају да буду они које дете постави. Уколико се дете или група деце сложи са предлогом, игра и активности се реализују у пријатној и позитивној атмосфери. Уколико, пак, није тако, дете показује незадовољство и љутњу. У тим ситуацијама повлачи се, одлази и започиње да се бави индивидуалним активностима, најчешће цртањем. Нема потребу да љутњу прикрије, него је истиче врло јасно, како вербалним, тако и невербалним показатељима. Деси се да своје незадовољство преусмери и на физички обрачун са вршњацима, односно да удари друга ако се не слаже са датим предлогом.

Деца разумеју о каквој се потешкоћи ради и препознају разлог његовог незадовољства, те му неретко, иако против сопствене воље и жеље, попусте и препусте организацију игре. У таквим околностима, дете поново постаје задовољно и усмерено на игру. Дечје препознавање и реаговање на недостатак слуха код њиховог друга и потешкоћа са којом живи, манифестује се и на реаговање деце на временске прилике које могу потенцијално да угрозе његову безбедност или здравље.

Деца долазе у вртић са информацијама о најављеној киши, олуји или грмљавини, знајући да се тада мора повести више рачуна о боравку на отвореном. Препознају и моменат када му се испразни батерија на кохлеарном апарату, те тада позивају васпитачице да је замене. Уколико се дете расплаче из било ког разлога, прилазе да га утеше, загрле или да га приволе на игру.

Исходи ИОП-а – Мера индивидуализације

Прилагођавање метода, материјала и учила, односило се на индивидуализован рад приликом: заједничких активности организованих од стране васпитача или групе; игара и/или активности иницираних од стране деце кроз реализацију пројектних тема и кроз целокупно живљење у вршњачкој групи и у вртићу, како у интеракцији са децом, тако и са одраслима. Улога личног пратиоца била је од изузетног значаја за целокупан развој и напредовање детета, јер је пратилац јасно дефинисао задатке, поједностављивао налоге тако да их дете разуме и да их повеже са радњом, пружао је подршку детету у комуникацији, омогућавао је понављање садржаја усвојених у вртићу, како у кућним условима, тако и у ситуацијама шетње и игре на отвореном. Пратилац је инсистирао на томе да дете вербализује сваку извршену радњу, пре или током саме реализације. Инсистирао је и на томе да се дете активно укључује у дијалоге и разговоре. Методе које су коришћене у додатној образовној подршци у сврху прилагођавања дететовом разумевању, биле су индивидуалне и увек су укључивале више чула, како би дете на више начина обликовало искуство и сазнање у мисаони процес и како би те процесе јасније изражавало.

Додатном образовном подршком, која се у периоду у години пред полазак у школу интензивирала, задаци васпитно-образовног рада били су усмерени на: подстицање осамостаљивања, подршку физичком развоју, јачању социоемоционалне компетенције, подршку сазнајном развоју, неговању радозналости, поштовању индивидуалности, подстицању креативности. Још већа усмереност односила се на васпитно-образовне задатке у аспекту развоја говора: неговање говорне културе, богаћење речника и неговање граматички правилног говора, вербално изражавање и комуникацију, монолошки говор и причање, говорне игре.

Припрема за почетно читање и писање реализована је уз помоћ наменски израђених учила.

Дете препознаје сва слова азбуке, пише своје име и друге појмове, преписује задата слова и речи, разуме њихова значења, саставља

кратке реченице, препричава догађаје по редоследу збивања, препричава кратке приче, именује бића и појаве, набраја речи које почињу задатим гласом / словом и врши анализу и синтезу гласова у кратким речима.

Кроз развој математичких појмова, детету су јасни облици, линије, тачке. Образује скупове, пореди и процењује бројно место у низу. Препознаје бројеве и одваја количину премета задату бројем. Наводи разлике – по чему се раликују: пас–птица, дрво–стакло и сл. Показује леву и десну страну, имитира говор и понашање одраслих, комбинује предикат и објекат, разликује супротности.

Упознавање природне и друштвене средине је област која је детету омиљена по интересовањима, а посебно када је у питању живи свет: животиње, биљке и човек. Воли да се изражава ликовно, воли да црта и обликује.

Пријају му јавни наступи и оснажен је за обраћање пред већим аудиторијумом. Има самопоуздања и поверења у себе приликом извођења драмских текстова или говорења песама.

Транзиција – Време је за школу

Припрема детета за полазак у школу је процес који се одвија током читавог предшколског периода у оквиру подстицања општег развоја детета. Она обухвата свеобухватнији приступ подучавања и непосредне припреме за читање и писање.

Припрема треба да омогући разноврсне прилике за сусрет детета са добро пробраним узорком подстицаја из физичког и социјалног окружења, за слободно испробавање својих нарастајућих моћи и активно упознавање света око собе, других људи и самога себе.

Дететов прелаз и адаптацију на ново окружење могу да олакшају стимулативни услови породичне средине, програм предшколске установе, али нарочито програм школе која препознаје значај ранијих дететових искустава. У циљу међусобног повезивања наведених фактора и у циљу успешне транзиције, Тим за додатну подршку детету израдио је План мера транзиције, којим се обезбеђује континуитет и којим се олакшава прелазак детета са једног на други ниво образовања. План се односи на омогућавање посете родитеља и детета основној школи и упознавање са учитељем, простором, начином рада; на промотивно-информативне активности које организује школа са циљем упознавања родитеља са процедуром уписа, потребном документацијом, организацијом и начином рада, правима и обавезама; размењивање информација између предшколске установе и школе коју ће дете

похађати са циљем остваривања индивидуалног Плана транзиције; посете школи, школском часу; организовање заједничких активности предшколске и школске деце у простору школе.

Закључак

Ако се водимо ставом да је слух веома битан фактор за нормалан развитак говора, али и пресудан чинилац за здрав психофизички и духовни развој, увиђамо да је рана дијагностика оштећења слуха као и праћење дечјег напретка од огромног значаја, како за дете, тако и за друштво чије ће дете током одрастања и сазревања постати активан члан (Бабац, Милутиновић, Бојановић, 2018).

Праћење и документовање напретка детета у овом случају, омогућило је брзо препознавање и регистровање јаких, али и слабијих страна на које је било потребе ставити већи акценат. Присуство личног пратиоца показало се као врло вредан ресурс, посебно јер је лични пратилац по струци васпитач. Укључивање стручњака попут логопеда и дефектолога у Тим за подршку детету, осигурао је мултидисциплинарни приступ за развој у свим аспектима детета.

Индивидуални образовни план, а касније и мере индивидуализације, пружале су јасан пут свима који су били у уској вези са развојем и напредовањем детета, те је дошло до оснаживања самопоуздања детета, до развоја талента за сликање и цртање, што ће му омогућити да се интегрише у друштво на што самосталнији и продуктивнији начин.

ЛИТЕРАТУРА

Бабац, С., Милутиновић, В., Бојановић, М. (2018). *Методе процене у специјалној едукацији и рехабилитацији*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ).

Мићевић Карановић, Ј., Кнежевић, Ј., Солеша Гријак, Ђ. (2016). *Психологија ометених у развоју*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.

Николић, М., Остојић-Зељковић, С. (2019). Анализа етиолошких фактора оштећења слуха код деце. *Зборник резимеа – Стручно-научна конференција са међународним учешћем* (108–117). Београд: Друштво дефектолога Србије.

Педагошка енциклопедија (1989). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ana Ivetić

MONITORING THE DEVELOPMENT AND PLANNING THE EDUCATIONAL PROCESS FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES – A CHILD WITH HEARING IMPAIRMENT – A CASE STUDY

ABSTRACT: The paper aims to analyze the process of preparing a child with hearing impairment for the preschool period and the transition to school, with an emphasis on the importance of team support in the child's development. The child with sensoryneural deafness has received a cochlear implant, and the family has been providing continuous support.

The paper describes the process of developing communication skills and socialization, as well as the child's inclusion in creative activities such as fine arts. The educational process is individualized through the creation of an Individualized Education Plan (IEP) and the application of individualization measures, in cooperation with expert associates such as a speech therapist and a special education teacher. In addition, the paper discusses the importance of cooperation with the child's parents and the development of peer relationships. Through this approach, the child has achieved significant progress in all areas of development, which has enabled a successful transition to school.

KEY WORDS: hearing impairment, cochlear implant, preschool period, Individualized Education Plan (IEP), individualization measures, communication skills, socialization, cooperation with parents, peer interaction

Биљана Мицковски*
Предшколска установа
„Дечја радост“, Панчево

UDC 373.2
Стручни чланак
Рад примљен 27. IV 2024.
Рад одобрен 24. VII 2024.

ПРОЈЕКАТ „У СВЕТУ СЛОВА И РЕЧИ“

САЖЕТАК: У раду је представљен део пројекта под називом „У свету слова и речи”. Пројекат је започет и реализован са групом у години пред полазак у школу. Приказане су различите активности које су пратиле дечје интересовање за слова и речи. Уз помоћ интермедијалности у књижевним садржајима, кроз драмске игре и кроз истраживање слова, деца су могла да раде и уче на начин који је њима смислен и занимљив. У пројекту је остварена сарадња са породицом, као и сарадња са локалном заједницом.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: пројекат, слова и речи, интермедијалност у књижевним садржајима, драмска игра

Васпитач сам најстарије васпитно-образовне групе. С обзиром на то да се васпитно-образовни рад реализује по новим Основама програма – Године узлета, пратимо дечја интересовања и у складу са тим, покрећемо пројекте са темом која је деци смислена и занимљива.

Приметили смо да се у групи појавило интересовање за слова, те смо одлучили да покренемо пројекат „У свету слова и речи“. На почетку смо се упознали са радом Вука Стефановића Караџића и његовом азбуком.

Затим смо читали књигу *Приче од А до Ш* Симеона Маринковића и након прве прочитане приче, деца су се интересовала за слова и тражила су да им читамо и приче на неко друго слово.

Потом смо играли игру „На слово, на слово…“ и погађали замишљени предмет на одговарајуће слово. Такође, од разних конструктора и материјала, обликовали смо слова (Слика 1–5)[1].

* biljanamickovski9@gmail.com

[1] Слике су преузете из личне документације вртића „Чуперак“, Предшколске установе „Дечја радост“ из Панчева, уз сагласност родитеља.

Слика 1–5. Деца обликују слова

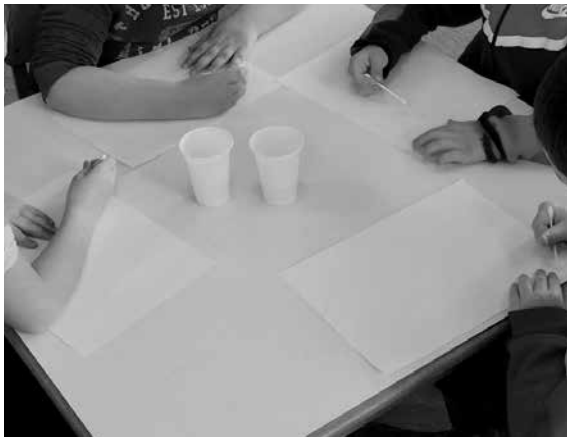
Деца су имала задатак да, заједно са родитељима код куће, украсе и оживе прво слово свог имена и да га донесу у вртић. Пошто смо слова изложили, деца су их свакодневно гледала, препознавала, именовала, упоређивала (Слика 6).

Приметили смо да деца често причају о школи и размењују искуства, јер су нека кренула на тестирања за упис у први разред. Одлучили смо да позовемо маму наше девојчице К.П. из групе, која је по професији учитељица. У плану нам је било да сазнамо и добијемо одговоре за све што нас интересује у вези са школом. Сазнали смо о правилима понашања у учионици, о правилном држању оловке, како се чувају свеске и књиге, зашто су књиге важне...

Слика 6. Прва слова имена деце

Кроз истраживачко-експерименталну активност, са децом се дружила старија сестра девојчице Н.В. Деци је приказала хемијски оглед „невидљиво мастило“. Деца су прво имала задатак да содом бикарбоном испишу невидљиво слово свог имена или име, а потом да путем пребојавања раствором са куркумом, открију своје слово / име (Слика 7 и 8).

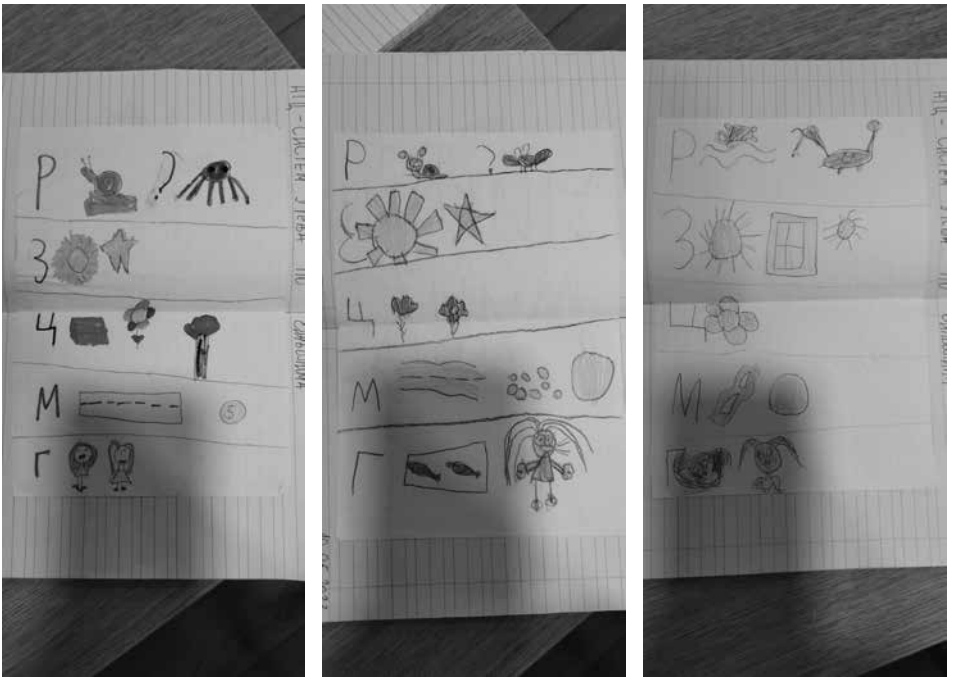

Слика 7. и 8. Деца учествују у огледу „невидљиво мастило“

Након тога, понудила се и мама нашег дечака Ф.К., која је по професији наставник српског језика, да деци на модеран начин прикаже како су се писала слова пре него што је састављена азбука. Упознала их је са првом словенском азбуком – глагољицом, путем презентације преко пројектора, у чему јој је помагао њен син мењајући слајдове. Деца су после покушала сама да напишу своје име словима глагољице, што им се јако допало.

Деца су данима исписивала разне речи и смишљала неке своје симболе. То нас је подсетило на НТЦ систем учења Ранка Рајовића, па су деца у току обраде рецитације „Читајте ако вас занима" Драгана Лукића, заједно са васпитачем, смишљала симболе за брже усвајање текста песме.

Деци се то јако допало, па су тражила да се и сама опробају у томе, тј. да свако осмисли своје симболе за исти текст, а потом да их упоређују. Прво смо цртали симболе за песму „На слово, на слово…" (Слика 9–11).

Слика 9–11. Симболи деце за песму „На слово, на слово…"

Затим смо усвајали бројалицу „Куче, мače…" из књиге *Дечје игре – некад и сад* Љубице Сикимић, кроз сликовито представљање сваког појма и серијације, ради лакшег усвајања текста бројалице.

Прво су деца цртала одговарајући појам, а ко није знао како, тражио је слике из књига. Затим је свако тражио слику свог појма из старих дечјих часописа. Потом су ту слику деца исецала и лепила поред свог нацртаног појма. На крају смо ређали појмове по реду како је у бројалици, а деца су прилазила у току дана, усвајала и утврђивала бројалицу (Слика 12–16).

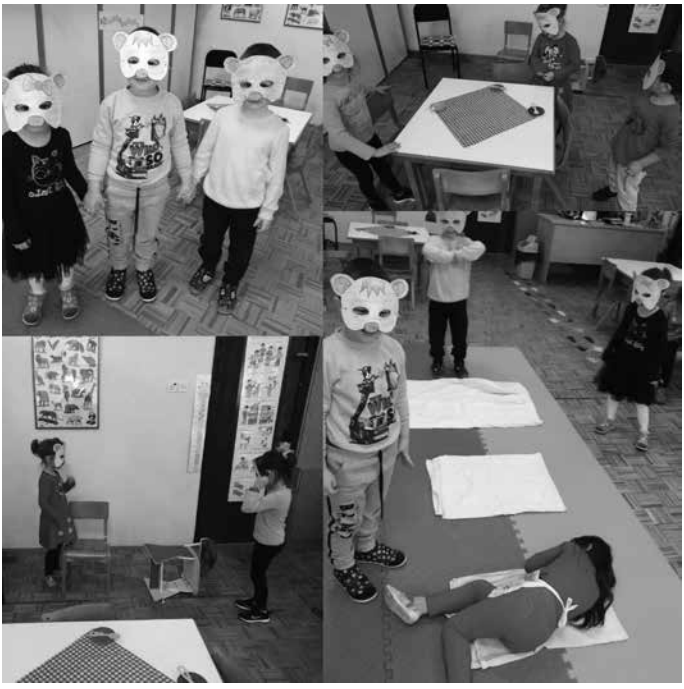
Слика 12–16. Деца израђују бројалице

Приликом презентације глагољице, деци је пажњу привукао пројектор, односно сенке које су се правиле ако неко устане или прође испред пројектора. То је био повод да направимо позориште сенки (Слика 17).

Слика 17. Позориште сенки

Убрзо нам је у вртић стигла и позоришна представа, која се одржава једном месечно. Гледали смо „Несрећну Кафину" према тексту Јована Јовановића Змаја. Наком представе, сетили смо се како смо и ми глумили кад смо били млађи, па смо на лаптопу гледали фотографије из ранијег периода (Слика 18–20).

Слика 18–20. Драматизација приче „Златокоса и три медведа"

Потом смо се костимирали и сами правили своје представе у радној соби. Неко је био у костиму, неко је имао гињол лутке, а неко лутке на штапићу. Свако дете пронашло је свој начин за глуму (Слика 21 и 22).

Слика 21. и 22. Дечје представе

Кроз глуму, створила се потреба за новим причама и бајкама, те смо одлучили да читањем књига дођемо до нове идеје. У нашој просторној целини са књигама била је велика гужва, па смо се досетили да се играмо библиотеке.

Такође, слушали смо и аудио бајке за децу, а потом смо проверавали разумевање оног што смо слушали и колико смо запамтили. Примећено је да је само четворо деце знало све детаље, док је код других пажња била слабија. Само аудитивно слушање, без слика, покрета и ангажовања, дало је мало резултата, а деца су била пасивна и незаинтересована.

Када сам деци понудила књигу *Откривамо чудесни свет* Драгане Малешевић, деца су била одушевљена, жељна истраживања, постављала су питања и коментарисала (Слика 23 и 24).

Коришћење ове књиге показало је да је деци смисленије да уче и истражују уколико се користе сва чула, на један модеран и забаван начин.

Слика 23. и 24. Деца истражују из књигу
Откривамо чудесни свет Драгане Малешевић

Пошто смо већ имали сусрет са позоришним представама, наш пројекат завршили смо и прославили одласком у биоскоп, како бисмо повезали књижевност и филм.

ЛИТЕРАТУРА

Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић, Д. (2014). *Основе програма као димензија квалитета предшколског васпитања и образовања.* https//www.researchgate.net/publication/267040432

Павловић Бренеселовић, Д. (2010). *Добробит детета у програму наспрам програма за добробит детета*. Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет. https://www.academia.edu/814037/Dobrobit_deteta_u_programu_naspram_programa_ya_dobrobit

Павловски, Т. (1993). Тематско планирање васпитно-образовног рада у дечјим вртићима. *Настава и васпитање,* 41 (1–2), 94–103.

Biljana Mickovski

PROJECT "IN THE WORLD OF LETTERS AND WORDS"

ABSTRACT: The paper presents a segment of the project entitled "In the World of Letters and Words." The project was initiated and implemented with a preschool group. It includes various activities designed to align with the children's interest in letters and words. Through the intermediality of literary texts, dramatic play, and exploration of alphabet letters, the children were given opportunities to learn and create in ways they found meaningful and engaging. The project also highlights successful cooperation with parents and the local community.

KEY WORDS: project, letter and words, intermediality in literary texts, dramatic play

ИСТРАЖИВАЊА

Др Љиљана Крнета*
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Милица Спасић, мастер
Предшколска установа „Врачар“,
Београд

UDC 159.928.23-053.4:004.738.5
Оригинални научни рад
Рад примљен: 20. XI 2024.
Рад одобрен: 26. XII 2024.

ПРИСУТНОСТ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ И РАНОГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА НА ДРУШТВЕНОЈ МРЕЖИ ТИКТОК И ОДГОВОРНОСТ РОДИТЕЉА И ВАСПИТАЧА ЗА ЊИХОВУ БЕЗБЕДНОСТ НА ИНТЕРНЕТУ

САЖЕТАК: Друштвена мрежа на интернету ТикТок постала је популарна за време пандемије ковид-19. Ова друштвена мрежа највише пласира кратке видео-садржаје настале као индивидуалне или групне креације свих заинтересованих стваралаца и конзумената, различите животне доби, нарочито деце и младих из целог света. Родитељи дуго нису перципирали овај сервис на интернету као друштвену мрежу, те нису своју пажњу усмеравали ка могућим опасностима. Временом, одговорним појединцима није промакла тежња или вечита жеља младих особа да скрену пажњу вршњацима својим активностима и снимцима. Ови снимци приказују акробатски опасне ситуације, видео-садржаје настале у ризичним по живот околностима, возачка искуства малолетника, приватне интимне сцене, личне податке и друге материјале које је лако злоупотребити.

Васпитно-образовни рад у ери дигиталних технологија има посебну улогу у развоју критичке свести деце и родитеља о садржајима који се пласирају на интернету, а посебно на популарним друштвеним мрежама. Од савременог васпитача друштво очекује одговорност, критички и етички однос у сфери информисања и едуковања родитеља и безбедности деце на интернету и свакодневном конзумирању различитих дигиталних садржаја. Родитељи свакако имају највећу одговорност уз савете и сугестије од стране стручних особа. У раду је приказан сегмент истраживања, део мастер рада о присутности предшколске и школске деце на друштвеној мрежи ТикТок.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: ТикТок платформа, присутност деце предшколског и школског узраста, безбедност деце на интернету, одговорност родитеља и васпитача, приказ сегмента истраживања

* ljiljanakrneta@gmail.com

Увод

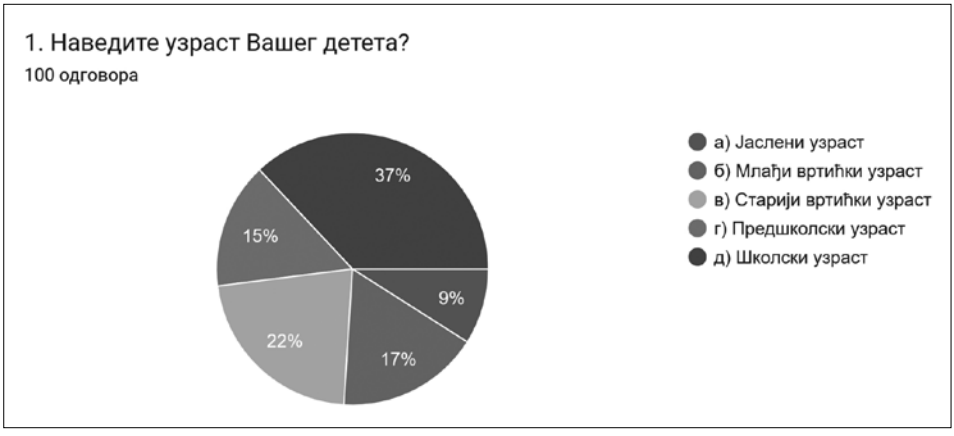
Присутност деце предшколског и школског узраста на ТикТок платформи и улога родитеља и васпитача у заштити њихове безбедности на интернету, важан је и актуелан процес у васпитању и образовању. Позната је популарност ТикТок-а међу децом предшколског и школског узраста и њихова свакодневна изложеност различитим садржајима. Коришћење интернета у предшколском узрасту представља изазов за родитеље и васпитаче због потенцијалних ризика, али га није могуће искључити из дечјих живота, јер је интернет постао нормално окружење и део дечјег одрастања као извор забаве, игре, информисања и образовања, као што су некада биле сликовнице, филмови и књиге за децу. Овај период развоја у когнитивном смислу је погодан за учење кроз игру, па и за учење и играње на интернету и за истраживање интернета. Умрежено друштво на интернету је феномен где социјални развој доживљава свој процват у развоју креативних изражаја сваког појединца, па и детета. На интернету у друштвеним интеракцијама, емоционални развој може бити осетљивији него на реалном нивоу, јер је велики број социјалних интеракција са непознатим особама и предаторима.

Студенткиња се у свом мастер раду бавила актуелном темом боравка деце на друштвеној мрежи ТикТок, количином времена које проводе на овој платформи, врстом садржаја који конзумирају и улогом родитеља у вези са њиховом контролом и безбедношћу на интернету. Потенцијални ризици на ТикТок платформи били су представљени кроз неконтролисане садржаје, некомерцијалне рекламе и маркетинг и превише времена проведеног пред екраном. Негативни утицаји ТикТок платформе кандидаткиња је описала и кроз више негативних утицаја: емотивни и психолошки утицаји услед присуства неприкладног садржаја, „страшних“ сцена, присуства негативних модела на које се деца угледају, имитирају њихово понашање, неприкладно се понашају и друге негативне социјалне појаве. Улога родитеља на безбедност деце на ТикТок-у, у мастер раду истакнута је као кључна, уз присуство и надгледање, постављање граница и филтрирање садржаја, стално информисање и едукацију које стручне службе могу да обезбеде кроз институционалну подршку.

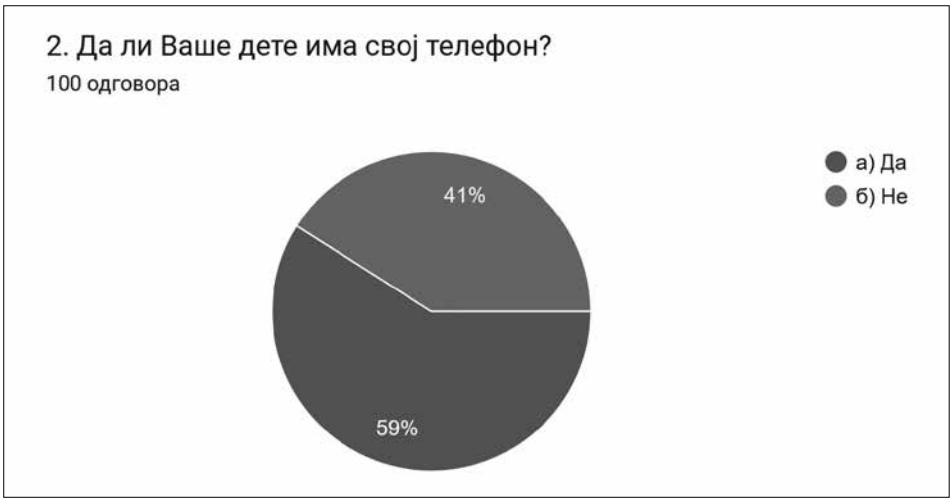
1. Приказ сегмента истраживања

У истраживању је примењена дескриптивна метода, истраживачка техника анкетирања помоћу инструмента анкетног упитника. На почетку упитника истраживач захтева основне податке о испитанику: пол, године радног стажа и стручну спрему, године родитеља, узрасну групу деце, а потом следе питања о предмету и проблему испитивања

– сати које деца проводе на интернету, садржаје које конзумирају на друштвеној мрежи ТикТок, облик родитељске контроле и друга питања. Анкетирање је било анонимно, реализовано је онлајн (Google online упитник) у току школске 2024/25. године на узорку који чине родитељи, њих 100 из целе Србије. У емпиријском делу рада, образложене су три хипотезе: Х1 потврдила је претпоставку да деца старијег узраста проводе више времена испред екрана него млађа и да деца родитеља мањих година старости проводе више времена испред екрана од родитеља већих година старости; Х2 којом се тврди да су родитељи деце млађег узраста више присутни приликом прегледања ТикТок садржаја него родитељи деце старијег узраста и Х3 којом је одбачена претпоставка, јер је испитивање показало да деца родитеља већих година старости у већој мери самостално претражују садржаје, што је супротно од почетне тврдње да деца родитеља мањих година старости у већој мери самостално претражују ТикТок садржај. Подаци у испитивању обрађени су методама дескриптивне статистике. Сви резултати сагледани су кроз задатке који су били у функцији операционализације циља и потврде или одбацивања хипотеза. За овај рад чинимо избор следећих графичких приказа резултата у истраживању. Увидом у полну стуктуру, 19 (19 %) родитеља је мушког пола и 81 (81 %) женског пола. Према резултатима приказаним у Графикону 1, највећи проценат анкетираних родитеља, 37 %, (37 испитаника), навео је да има дете школског узраста. 22 % испитаних родитеља (22 испитаника) изјаснило се да њихова деца припадају старијем вртићком узрасту. У нешто мањем проценту заступљени су родитељи деце млађег вртићког узраста: 17 %, (17 испитаника) и предшколског узраста 15 %, (15 испитаника). Најмање је било родитеља чија деца припадају јасленом узрасту – 9 % (9 испитаника).

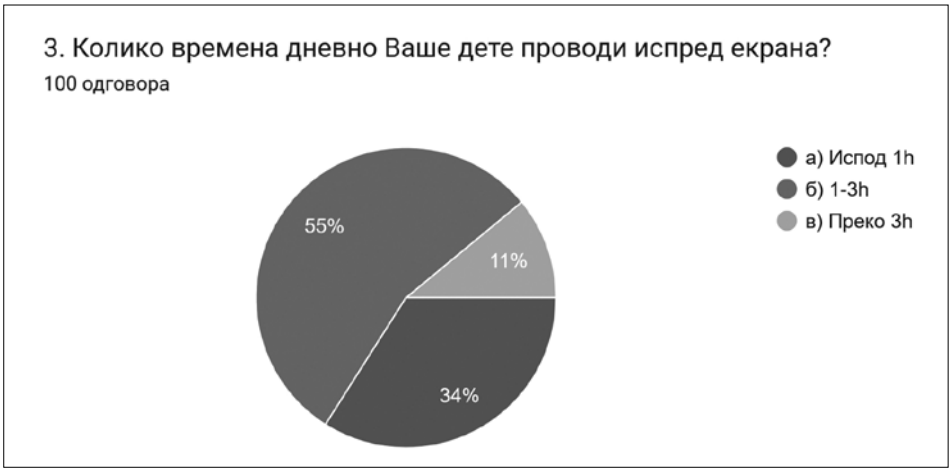

Графикон 1. Узрасна група детета

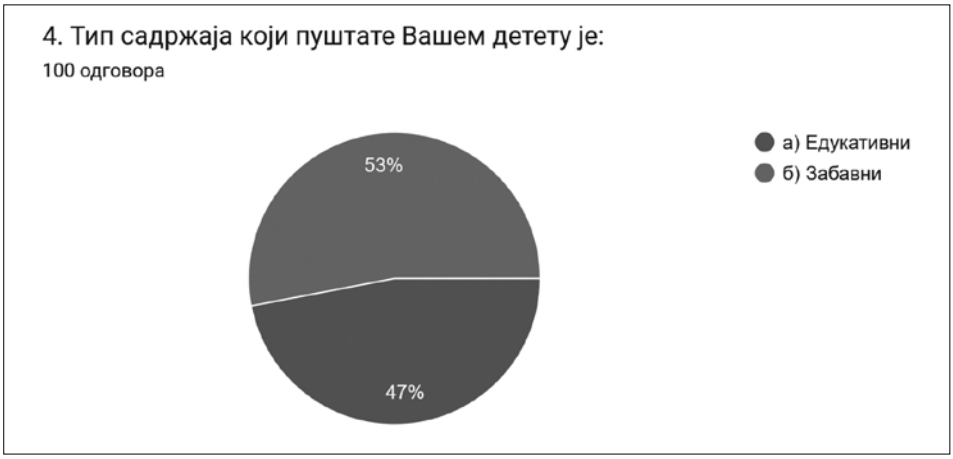
Графикон 2. Питање 2. „Да ли Ваше дете има свој телефон?“

Према овом графичком приказу, видимо да је 59 % (59 испитаника) родитеља одговорило да њихово дете има телефон и 41 % (41 испитаник) одговорио је да њихово дете нема свој (лични) телефон.

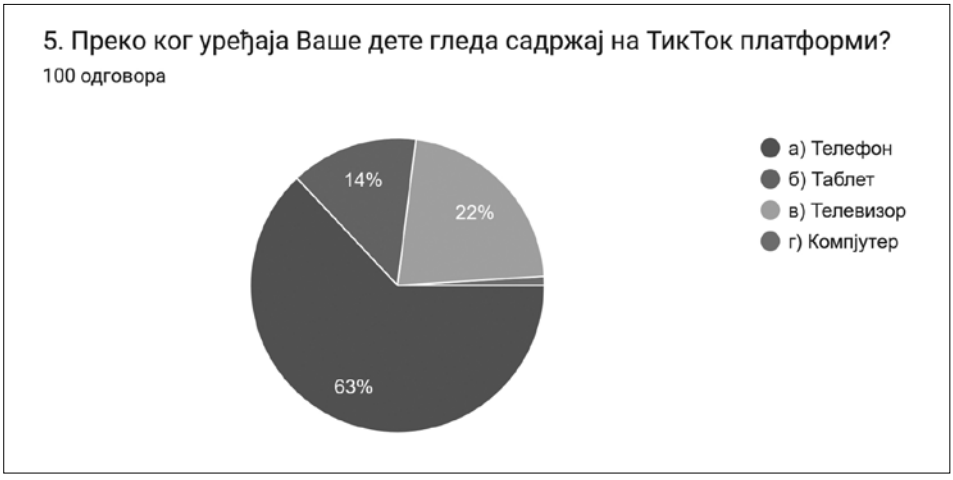
Графикон 3. Питање 3. „Колико времена дневно Ваше дете проводи испред екрана?“

Графикон 3. приказује колико деца дневно проводе времена испред екрана: 55 % (55 испитаника) наводи да њихова деца дневно проводе од 1–3 сата испред екрана, преко 3 сата навело је њих 11 % (11 испитаника) и 34 % (34 испитаника) навело је мање од сат времена дневно.

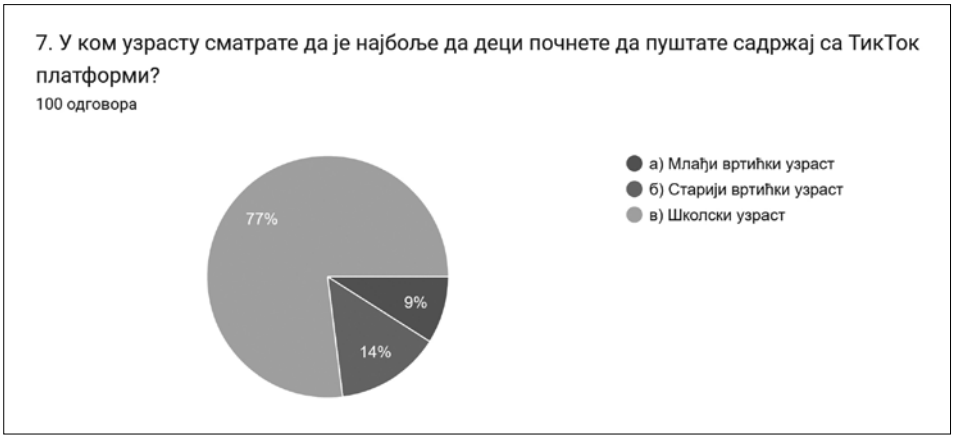
Графикон 4. Питање 4. „Тип садржаја који пуштате Вашем детету је едукативни, или забавни?“

Графикон 4. приказује мишљење родитеља у вези са типом садржаја који њихова деца прате на интернету: 47 % родитеља (47 испитаника) определило се за едукативне садржаје, док се 53 % родитеља (53 испитаника) определило за забавне садржаје на ТикТок платформи.

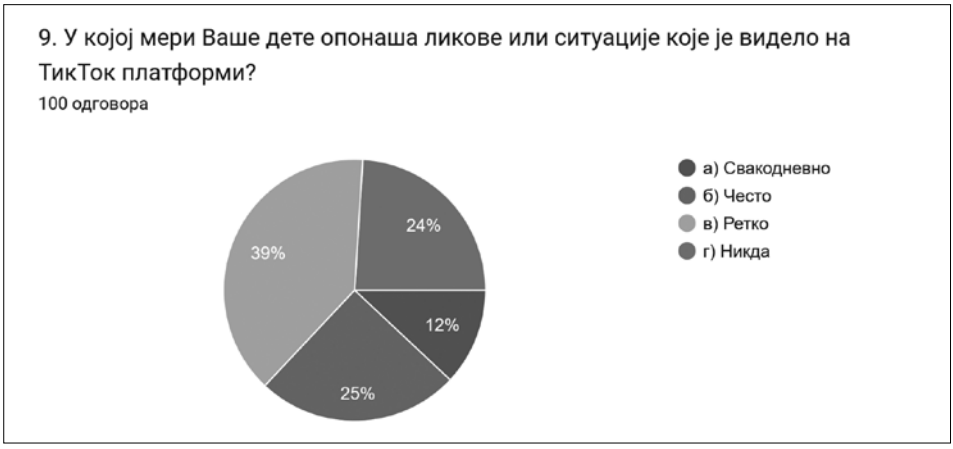
Графикон 5. Питање 5. „Преко којег уређаја ваше дете гледа садржај на ТикТок платформи?“

Анкетирани родитељи су се определили за следеће одговоре: 63 % (63 испитаника) наводи да дете приступа платформи ТикТок преко телефона, 14 % (14 испитаника) наводи преко таблета, 22 % (22 испитаника) преко ТВ-а, и преко компјутера 1 % (1 испитаник).

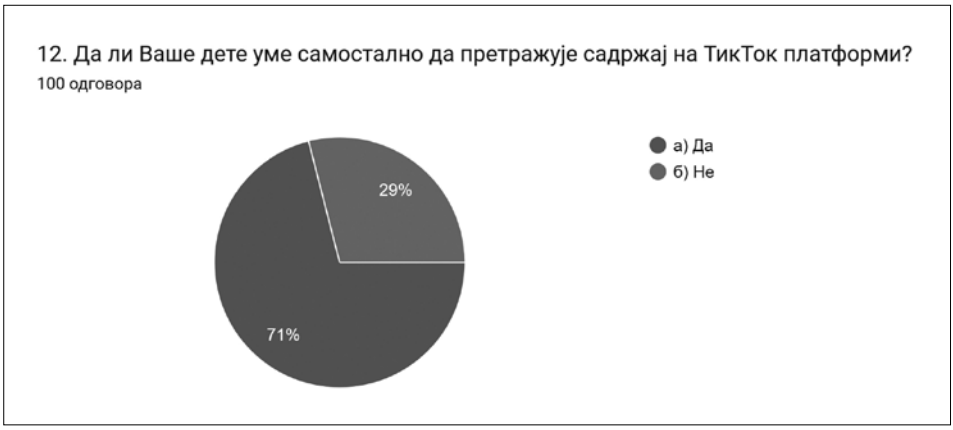
Графикон 6. Питање 7. У ком узрасту сматрате да је најбоље да деци почнете да пуштате садржај са ТикТок платформе?

Графикон 6. показује да 77 % родитеља (77 испитаника) сматра да је школски узраст најбољи за приступ ТикТок садржају, за старији вртићки узраст определило се 14% родитеља (14 испитаника), а за млађи вртићки узраст определило се 9 % родитеља (9 испитаника).

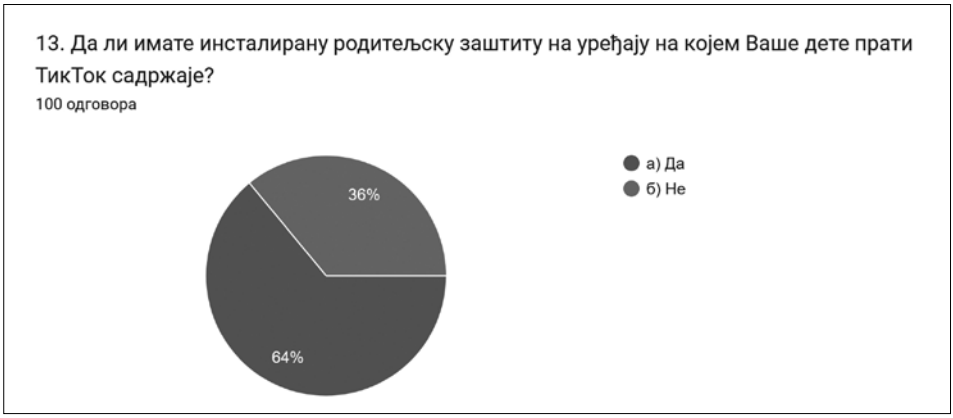
Графикон 7. Питање 9. „У којој мери Ваше дете опонаша ликове, или ситуације које је видело на ТикТок платформи?“

Графикон 7. приказује одговор на питање 9. да 39 % родитеља (39 испитаника) у нашем испитивању каже да њихово дете ретко опонаша ликове, или ситуације које је видело на ТикТок платформи, 25 % (25 испитаника) одговорило је да њихово дете често опонаша, 24 % (24 испитаника) одговорило је никада и 12 % (12 испитаника) одговорило је да њихово дете свакодневно опонаша ликове и/или ситуације на ТикТок платформи.

Графикон 8. Питање 12. „Да ли Ваше дете уме самостално да претражује садржај на ТикТок платформи?“

Графикон 8. приказује одговоре на питање број 12. из упитника: 71 % родитеља (71 испитаник) одговорилио је „Да“ и 29 % родитеља (29 испитаника) одговорило је „Не“ на питање: „Да ли Ваше дете уме самостално да претражује садржај на ТикТок платформи?“.

Графикон 9. Питање 13. „Да ли имате инсталирану родитељску заштиту на уређају на ком Ваше дете прати ТикТок садржаје?“

Графикон 9. приказује одговоре на питање 13. Већина родитеља, односно 64 % (64 испитаника) одговорила је „Да“, а у нешто мањем проценту, тачније 36 % (36 испитаника) одговорило је „Не“ на питање: „Да ли имате инсталирану родитељску заштиту на уређају на којем Ваше дете прати ТикТок садржаје?“.

У наставку рада приказаћемо табеле које дају увид у потврду хипотезе X_1 и X_2. Хипотеза X_1 полази од претпоставке да деца старијег

узраста проводе више времена испред екрана у поређењу са децом млађег узраста, као и да деца млађих родитеља проводе више времена пред екраном у односу на децу родитеља старије животне доби.

Таβела 1. Број сати које дете проведе испред екрана у зависности од узрасног доба

Узрасна група деце	**Мање од једног сата**	**Један до три сата**	**Више од три сата**
Јаслени узраст	6	2	1
Млађи вртићки узраст	5	10	2
Старији вртићки узраст	6	13	3
Предшколски узраст	5	8	2
Школски узраст	12	22	3

Резултати приказани у Таβели 1. указују на то да већина деце јасленог узраста (6 испитаника) проводи мање од једног сата дневно испред екрана. У овој групи примећен је ограничен контакт са дигиталним уређајима, што је очекивано с обзиром на узраст. Мањи проценат деце (2 испитаника) проводи од једног до три сата дневно, док само једно дете користи екран дуже од три сата дневно.

У групи деце млађег вртићког узраста уочава се промена у обрасцима коришћења екрана. Иако 5 испитаника наводи да њихово дете проводи мање од једног сата испред екрана, већина (10 испитаника) наводи да њихово дете проводи од једног до три сата дневно. У овој групи, мањи број деце (2 испитаника) користи екран више од три сата, што указује на благи пораст у укупном времену проведеном испред екрана у односу на претходну узрасну категорију.

Код деце старијег вртићког узраста доминира група која проводи од једног до три сата дневно испред екрана (13 испитаника). У поређењу са млађим узрастима, расте и проценат деце која проводе више од три сата дневно (3 испитаника). Шесторо родитеља (6 испитаника) наводи да њихова деца у овој групи користе дигиталне уређаје мање од једног сата дневно, што указује на то да се (можда) време проведено пред екраном повећава с порастом узраста.

Према мишљењу родитеља, у предшколској групи, више од половине деце (8 испитаника) проводи од једног до три сата дневно испред екрана. Петоро деце проводи мање од једног сата, двоје прелази границу од три сата дневно. Иако већина деце у овој групи није у

категорији прекомерног коришћења екрана, уочава се наставак раста времена проведеног испред дигиталних уређаја.

На крају уочена је промена у групи школског узраста. Према мишљењу родитеља, највећи број деце (22 испитаника) проводи од једног до три сата дневно испред екрана. Истовремено, 12 испитаника наводи да њихово дете проводи више од три сата дневно, док тек мањина (3 испитаника) користи уређаје мање од једног сата. Ови подаци указују на то да са поласком у школу значајно расте изложеност деце дигиталним садржајима.

Табела 2. Број сати које дете проведе испред екрана у зависности од година старости родитеља

Године старости родитеља	**Мање од једног сата**	**Један до три сата**	**Више од три сата**
До 25 година старости	7	7	4
26–35 година старости	13	10	3
36–45 година старости	21	21	0
46 и више година старости	7	0	7

Резултати приказани у Табели 2. указују на то да у групи родитеља до 25 година старости, највећи проценат деце проводи мање од једног сата дневно испред екрана (7 испитаника). Исти број деце из ове групе (7 испитаника) проводи од једног до три сата дневно, док четворо (4 испитаника) деце проводи више од три сата испред екрана. Ово указује на умерено, али приметно присуство дужег екранског времена у најмлађој родитељској групи.

У групи родитеља старости од 26 до 35 година, највећи број деце (13 испитаника) проводи мање од једног сата дневно испред екрана. Од једног до три сата проводи десеторо деце (10 испитаника), док мањи проценат (3 испитаника) проводи више од три сата.

Код родитеља узраста од 36 до 45 година, половина деце (21 испитаник) проводи мање од једног сата испред екрана, док преостали (21 испитаник) проводи између једног и три сата дневно. Према навођењу родитеља, ниједно дете из ове групе не проводи више од три сата дневно испред екрана.

У групи родитеља старости 46 и више година, половина деце (7 испитаника) проводи мање од једног сата дневно испред екрана, док преостали (такође 7 испитаника) проводи више од три сата. Према навођењу родитеља, ниједно дете из ове групе не проводи време у интервалу од један до три сата.

На основу података из Табеле 1. и Табеле 2. може се закључити да је хипотеза Х1 потврђена – деца родитеља млађе животне доби, као и деца родитеља старијих узраста, у већој мери проводе дужи временски период испред екрана, док је код средње старосне групе (26–45 година) уочена већа склоност ка контролисаном и умереном коришћењу дигиталних уређаја.

2. Закључак

ТикТок је постао значајан део свакодневице младих и деце. Иако ова платформа може понудити бројне могућности, као што су забавни и едукативни садржаји, важно је указати и на потенцијалне ризике за правилан развој деце. Један од ризика је прекомерно време које деца проводе на овој платформи. Дуже коришћење ТикТок-а може довести до смањеног интересовања за друге активности, попут игре, учења или дружења, као и до честог позивања на садржаје које деца тамо виде, што може да утиче на њихову пажњу и социјалне вештине. Други ризик односи се на тип садржаја који деца прате. Иако постоје и едукативни видео-садржаји, већину чине забавни садржаји. Што су деца старија, то више времена проводе испред екрана. Највише времена уз дигиталне уређаје бележи се код деце школског узраста. Када је реч о старосној доби родитеља, уочено је да родитељи од 26 до 45 година показују виши ниво контроле. Родитељи млађе деце више су укључени у надзор над садржајима које деца гледају. Деца старијих узрасних група проводе више времена на ТикТок-у, а присуство родитеља у тим активностима се смањује. Закључак на основу истраживања јесте да присуство деце предшколског и школског узраста на друштвеној мрежи ТикТок, није могуће избећи у савременом дигиталном добу. Овај закључак указује на чињеницу да су деца изложена ризицима свакодневно и да само превентивне мере које укључују сталну едукацију, информисање и надзор деце од стране родитеља, могу донекле да спрече негативне појаве. Узорак у испитивању је мали да бисмо изводили велике закључке, али може да буде полазна основа за нова истраживања на тему безбедности деце на интернету. Улога родитеља и васпитача веома је важна за квалитетан развој детета, а нарочито њихова међусобна комуникација. Превентива и контрола кључне су речи, поред разумевања дигиталне безбедности, родитељске присутности, разговора и подршке. Временско ограничење и контрола саджаја такође је препорука за безбедност деце на интернету.

ЛИТЕРАТУРА

Анђелковић, Н. (2008). *Дете и рачунар у породици и дечијем вртићу*. Београд: Беокњига.

Арсенијевић, Ј. (2025). *Дигитална писменост: управљачко-рефлексивни приступ употреби дигиталних медија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Андевски, М. и Арсенијевић, Ј. (2015). *Мреже медијске стварности*. Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов".

Вилотијевић, М. и Мандић, Д. (2015). *Управљање развојним променама у васпитно-образовним установама*. Београд: Учитељски факултет.

Гоне, Ж. (1998). *Образовање и медији*. Београд: Клио.

Грегорац, И. (1995). *Васпитање и комуникација*. Нови Сад: Матица српска.

Крнета, Љ. (2010). *Значај свести васпитача о одговорности у процесу примене информационе технологије у васпитно-образовном раду и развоју техничке културе деце*. VI Симпозијум са међународним учешћем: „Васпитач у 21. веку", 26–27. 03. 2010. Сокобања. Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

Крнета, Љ. (2018). *Од играчке до рачунара. Приручник за студенте основних студија*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.

Крнета, Љ. (2018). *Дете и медији. Приручник за студенте мастер студија*. Кикинда:Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.

Крнета, Љ. (2020). *Интернет за васпитаче. Приручник за студенте струковних студија за образовање васпитача*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.

Крнета, Љ., Спасић, М. (2025). *Присутност деце предшколског узраста на друштвеној мрежи ТикТок и одговорност родитеља за њихову безбедност на интернету*. Мастер рад. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовања васпитача у Кикинди.

Мартиноли, А., Мирковић, А. (2021). *Приручник медијске и информационе писмености за родитеље*. Београд: Министарство културе и информисања Републике Србије.

Мићевић-Карановић, Ј., Маљковић, М., Павлов, С., Месарош-Живков, А. и Вукобрат, А. (2019). *Протективни фактори и ресурси родитеља и васпитача у суочавању деце предшколског узраста са ризичним утицајима дигиталних медија на дечји психофизички развој*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Мићевић-Карановић, Ј., Месарош-Живков, А., Павлов, С. и Бркљач, Т. (2020). *Ризични утицаји дигиталних медија на психофизички развој деце предшколског узраста*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Попадић, Д. и Кузмановић, Д. (2016). *Млади у свету интернета – Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије / UNICEF.

Потер, Џ. (2008). *Медијска писменост*. Београд: Клио.
Сучевић, В.(2009). Социјалне и радне компетенције васпитача као предуслов квалитетног васпитно-образовног рада у предшколској установи. *Норма*, XIV, 2/2009. Сомбор: Педагошки факултет.
Секулић, М., и Аритоновић, Д. (2020). Образовање васпитача и стање предшколског васпитања у Србији, 90–96. *Зборник радова са Петнаесте конференције са међународним учешћем „Васпитач у 21. веку"*, број 19. Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.
Чикош, Д., Кнежевић, Д., Урошев, П. (2006). *Деца у свету рачунара*. Бачка Паланка: Предшколска установа „Младост".

Ljiljana Krneta, Ph.D.
Milica Spasić, MA

PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN ON TikTok: THE ROLE OF PARENTS AND TEACHERS IN CYBER SAFETY

ABSTRACT: The social media platform TikTok gained widespread popularity during the COVID-19 pandemic. It is currently one of the leading platforms for sharing short videos created through individual or group creative efforts by users of various ages, particularly children and young people worldwide. For a long time, many parents did not recognize this internet service as a social network and therefore did not pay sufficient attention to the potential risks associated with its use. Over time, responsible individuals began to acknowledge young people's persistent desire to gain the attention of their peers through activities and video content. Such content often includes acrobatically dangerous actions, videos recorded in life-threatening situations, underage driving experiences, private and intimate recordings, the disclosure of personal data, and other materials that can be easily misused.

In the era of digital technology, educators play a crucial role in developing critical awareness among children and parents regarding online content, particularly on popular social networks. Society expects contemporary preschool teachers to demonstrate responsibility as well as a critical and ethical approach when educating and informing both parents and children about cyber safety and the everyday consumption of digital content. This paper presents a segment of research conducted as part of a master's thesis on the preschool and younger school-age children's use of TikTok social media platform.

KEY WORDS: TikTok platform, preschool and younger school-age children, children's cyber safety, role of parents and preschool teachers, research segment presentation

Валерија Родић*
Градска управа, Кикинда

UDC 796.012.1-053.2
Оригинални научни рад
Рад примљен 10. XI 2023.
Рад одобрен 09. IV 2024.

РОДИТЕЉИ И ФИЗИЧКА АКТИВНОСТ ДЕЦЕ

САЖЕТАК: Деца најмлађег узраста највише науче учењем по моделу, односно опонашањем околине, првенствено људи који их окружују. Родитељи највише и утичу на формирање ставова своје деце и на њихово понашање. Какве ће ставове и навике деца формирати у великој мери зависи од различитих фактора и утицаја у најранијем узрасту. Из тог разлога веома је битно код деце формирати позитивне ставове према здрављу, здравим животним навикама, према исхрани и физичким активностима.

Ово истраживање базира се на испитивању ставова родитеља о важности физичког васпитања, о утицају формирања дечјих ставова личним примером активности родитеља, о томе колико родитељи подстичу своју децу на организоване физичке активности и да ли у свом слободном времену проводе довољно времена у физичким активностима са својом децом. Истраживањем смо желели да утврдимо колико родитељи сматрају да су физичке активности важне за развој деце, да ли су они некада били активни и да ли се тренутно баве неким активностима у слободном времену. Овим упитником желели смо да утврдимо и колико су родитељи вољни и временски ограничени да редовно воде своју децу на организоване физичке активности у спортске клубове, или рекреативне центре.

Истраживањем је утврђено да су родитељи свесни значаја физичких активности на здравље деце, да се труде колико им време и обавезе дозволе да својим личним примером утичу на формирање позитивних ставова деце према здравим животним навикама. Родитељи велику важност придају редовним одласцима деце на организоване физичке активности, и то личним редовним вођењем деце на активности, и свесни су да на тај начин деца стварају радне навике и сталне навике према физичким активностима у каснијим животним добима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: родитељ, физичка активност, деца, здраве навике, развој

* rodicdv@gmail.com

1. Увод

Под термином физичка активност подразумевају се све активности, које у себи садрже неку врсту кретања, било да је то нека радна активност, плес, игра, спорт, вежба, чак и уобичајене свакодневне активности. Дете несвесно кроз свакодневне активности и игру, која је значајан фактор у његовом животу, подстиче раст и развој.

Моторичке вештине укључују јачање координације покрета, фину и грубу моторику, а игра омогућава развој свих моторичких способности, од грубе и фине моторике, спретности, координације до правилног држања и генералног телесног здравља. Поред телесног здравља, моторичке способности доприносе психичком и емотивном развоју детета (Klarin, 2017).

Физички, интелектуални, емоционални и друштвени утицаји на дете стварају скуп фактора који утичу на његов целокупан развој. Интегралност развоја посебно је упадљива у првим годинама живота, намеће потребу стварања максимално подстицајне средине у којој дете стиче разноврсно и богато искуство, укључујући и оно везано за покрет и кретање. Кретање снажно стимулише централни нервни систем, активира велике зоне коре и тако помаже успостављању нових неуронских веза и бољем искоришћењу можданих капацитета. Кретање игра кључну улогу у програмирању мозга и пре рођења, али и након рођења (Cheatum i Hammond, 2000).

Дете кроз кретање упознаје себе и свет око себе, комуницира са својим окружењем и због тога је битно да родитељи подстичу децу на разне врсте физичких активности. Родитељи који презаштићују своју децу, самим тим их спутавају у њиховом развоју, јер их на тај начин лишавају значајне сензомоторне стимулације, што се неповољно одражава на дететов развој у целини. Висока заступљеност лошег држања тела, спуштеног стопала код деце, такође је повезана са лошим кретним активностима и навикама деце. Будући да развој детета у првих седам година у великој мери зависи од дечјих кретних активности, физичко васпитање у предшколском узрасту има првостепено значење (Џиновић-Којић, 2002).

Физичка активност за децу раних узраста од великог је значаја, јер позитивно утиче на свеобухватно здравље деце и битан је фактор у превенцији гојазности деце. Предшколски период, који обухвата период од треће до седме године дететовог живота, представља период бурног раста и развоја и значајних анатомских и функционалних промена. У овом периоду код деце треба развити навике за физичко

вежбање и кретање уопште, усмерити их и развијати кроз разноврсне активности. Физичка активност у раном узрасту деце веома је битан фактор за здравље у одраслом добу, јер побољшање здравља у раном узрасту користи здрављу у одраслом добу. Активан начин живота током детињства има директне користи по здравље у каснијим годинама и најзад активно дете постаје активна одрасла особа, која својим навикама наставља позитивно да утиче на здравље одраслог човека. Бављење физичком активношћу у раном узрасту, посебно уз подршку родитеља, омогућава стварање позитивних ставова према физичкој активности и успостављању одговарајућих навика код деце. Данашња деца су преокупирана рачунарима, таблетима, односно уређајима који доводе до некретања, у односу на децу ранијих генерација, која су много више времена проводила у играма на отвореном и у кретању.

Према препоруци Светске здравствене организације, деца од 5–17 година требало би да имају бар једном недељно умерене до снажне и интензивне физичке активности и пожељно би било овакве вежбе изводити три пута недељно. Додатне здравствене погодности остариће се уколико активност пређе 60 минута и ако се одвија у више наврата, нпр. два пута по 30 минута. Предности физичке активности, према Светској здравственој организацији, су: нормални развој локомоторног апарата (кости, мишићи, зглобови); нормални развој кардиоваскуларног система; развој неуромускулатуре; одржавање нормалне телесне масе.

Британска фондација „Срце"– центар за физичку активност и здравље (Bull, 2010, према: Јанковић, 2016) представља 11 сугестија које би требало имати у виду приликом писања препорука за физичку активност деце и младих, а неке од њих су: (1) У упутствима за децу и младе треба препоручивати и промовисати дневне физичке активности; (2) Препоручивати најмање 60 минута дневно умерене до снажне физичке активности; (3) Треба да постоје посебне препоруке за енергичне физичке активности најмање три пута недељно. Енергичне физичке активности су део препоручених 60 минута дневних физичких активности; (4) Препоручује се физичка активност за развој мишића, костију и гипкости, најмање три пута недељно; (5) Уколико физичка активност траје више од препоручених 60 минута, додатно ће се позитивно одразити на здравствени статус; (6) Потребне су смернице за децу и младе с инвалидитетом, а уколико је могуће и за примену инклузије.

У препорукама углавном се помињу минималне вредности физичке активности, а треба имати у виду и оптималне вредности,

које би биле идеалне за различит узраст деце. У раним узрастима деце требало би да се упражњавају физичке активности деце којима се развијају фундаменталне кретне активности, а у каснијем периоду шири спектар физичких активности, које доприносе општем здравственом стању детета.

Суштина овог рада јесте да се установи у којој мери родитељи утичу, односно развијају код деце навике редовних физичких активности, које у великој мери позитивно утичу на целокупни раст и развој деце.

Према неким истраживањима, утврђено је да степен образовања родитеља, а нарочито мајке, у великој мери утиче на то да ли ће се дете у предшколском узрасту бавити физичким активностима. Из нашег истраживања та теза је, можемо рећи, потврђена, јер је већина испитаника била женског пола, такође, велика већина има завршену високу школу, или више образовање, а проценат деце која се баве физичким активностима је око две трећине од испитаника. Овакве позитивне навике преносе се личним примером родитеља на дете, тако да деца већ у најранијем узрасту живота стварају осећај потребе за бављењем физичким активностима, које ће им вероватно постати стална животна потреба и навика.

Сваки родитељ жели срећно, здраво и весело дете. Да би се дете развило у свестрану личност, неопходно је да се у слободно време бави физичким активностима. Битно је да дете научи да чита и пише, али је такође битно и да се дете развија у целини, да кроз игру, вежбу, има могућност да развија свој ум, да се опушта и да има правилан положај тела. Родитељи су важни за његов психофизички развој, нарочито да воде рачуна да дете довољно слободног времена проводи у физичким активностима, односно да изаберу активности које ће најбоље допринети побољшању здравља деце, повећати њихове моторичке способности, психолошко благостање, когнитивни развој, социјалну компетенцију и емоционалну зрелост.

2. Методологија истраживања

2.1. Проблем и предмет истраживања

Проблем истраживања односи се на значај утицаја родитеља на физичку активност деце. Већина научних студија истиче значај физичке активности на целокупан развој деце предшколског узраста. Због правилног организовања спортских активности деце у породици, где деца проводе значајан део одрастања, важно је сазнати у којој мери

родитељи доприносе физичким активностима деце. Због тога предмет овог истраживања је: Утврдити да ли родитељи у слободном времену позитивно утичу на подстицај деце на физичке активности.

2.2. Циљ и задаци истраживања

С обзиром на то да родитељи имају највећи утицај на целокупни развој деце на раном узрасту, битна су њихова мишљења и ставови. Од ставова и мишљења родитеља зависи и њихов утицај на децу. Из тог разлога битна су мишљења и ставови родитеља о утицају физичких активности на развој деце.

Циљ истраживања је установити да ли родитељи довољно подстичу децу на бављење физичким активностима.

На основу постављеног циља, дефинисани су следећи задаци истраживања:

1. Утврдити да ли родитељи сматрају да су физичке активности деце важне;
2. Утврдити да ли родитељи подстичу децу у слободном времену на физичке активности;
3. Утврдити да ли родитељи редовно воде децу на спортске активности;
4. Утврдити да ли родитељи проводе са децом довољно времена у физичким активностима.

2.3. Хипотезе истраживања

Општа хипотеза гласи: „Претпоставља се да родитељи сматрају да физичке активности позитивно утичу на раст и развој деце."

Дефинисане су следеће посебне хипотезе:

1. Претпоставља се да родитељи сматрају да су физичке активности деце важне;
2. Претпоставља се да родитељи својим примером подстичу децу у слободном времену на физичке активности;
3. Претпоставља се да родитељи редовно воде децу на спортске активности;
4. Претпоставља се да родитељи проводе са децом довољно времена у физичким активностима.

2.4. Узорак истраживања

Узорак истраживања чинило је 30 испитаника, а истраживање је реализовано у периоду од 13. децембра 2022. године до 26. децембра 2022. године, на територији града Кикинде, Зрењанина, Црвенке,

Куле и Новог Сада. За прикупљање података о родитељима, деци и о значају физичког васпитања на целокупни развој деце предшколског узраста, кориштен је Гугл анкетни упитник, конструисан за потребе овог истраживања. Упитник је намењен родитељима.

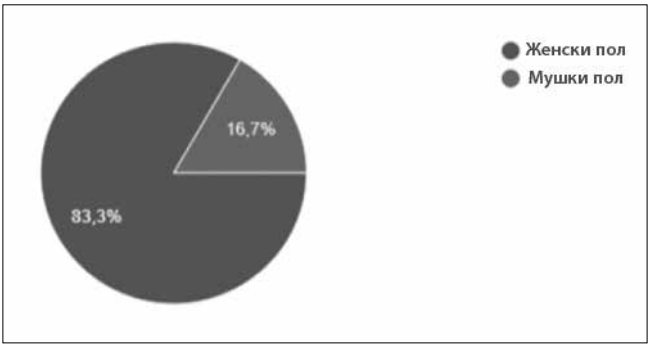
У истраживању је учествовало 30 испитаника, од тога је 25 женског пола и 5 испитаника мушког пола. Међу испитаницима који су учествовали у истраживању, 7 испитаника (23,3 %) има од 21 до 30 година, 12 испитаника (40 %) има од 31 до 40 година, а 11 (36,7 %) има 41 годину или више. Степен образовања испитанике је: 29 испитаника (96,7 %) има завршену високу школу или више, а свега 1 испитаник, односно (3,3 %) има завршену средњу школу.

У Табели 1. и на Графикону 1. приказани су подаци о полној структури испитаника.

Табела 1. Полна структура испитаника

Пол	**Фреквенција**	**Проценат**
Женски	25	83,3 %
Мушки	5	16,7 %
Укупно	30	100 %

Анализом података из Табеле 1. видимо да је од 30 испитаника који су попунили овај упитник, од тога 25 испитаника женског пола, а само 5 испитаника мушког пола.

Графикон 1. Полна структура испитаника

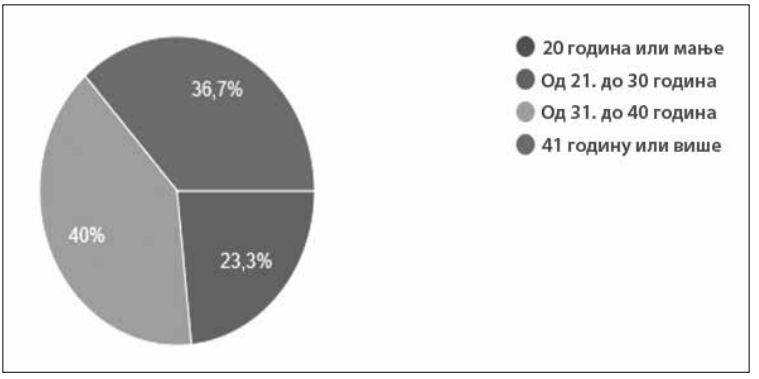
На Графикону 1. приказан је процентуално однос испитаника мушког и женског пола. Од 30 испитаника који су попунили анкетни упитник, 25 испитаника је женског пола, односно 83,3 % испитаника, а 5 испитаника је мушког пола, што чини 16,7 % укупног броја испитаника.

У Табели 2. и на Графикону 2. приказана је структура испитаника по годинама старости.

Табела 2. Структура испитаника по годинама старости

Године радног стажа	**Фреквенција**	**Проценат**
20 година или мање	0	0 %
од 21 до 30 година	7	23,3 %
од 31 до 40 година	12	40 %
41 годину или више	11	36,7 %
Укупно	30	100 %

Анализом Табеле 2. можемо видети да међу испитаницима који су учествовали у истраживању нема испитаника (0 %) који имају 20 година или мање, 7 испитаника (23,3 %) има од 21 до 30 година, 12 испитаника (40 %) има од 31 до 40 година, а више од 41 године има 11 испитаника, односно (36,7 %).

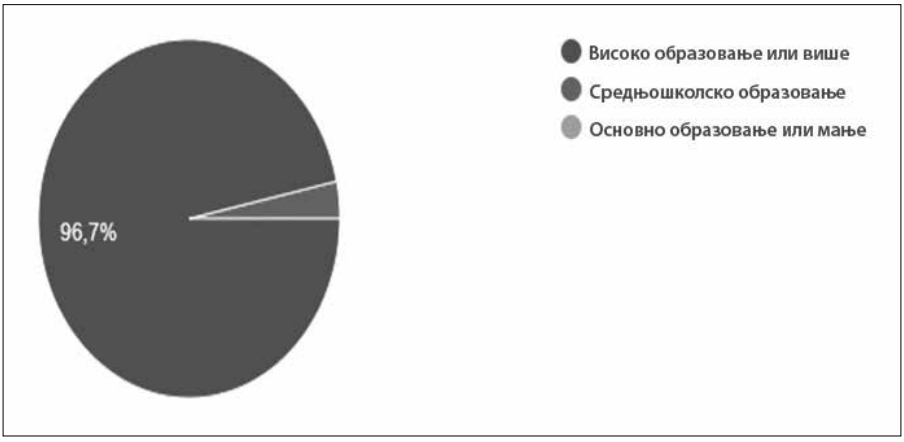
Графикон 2. Структура испитаника по старости

У Табели 3. и на Графикону 3. приказана је структура испитаника на основу степена образовања.

Табела 3. Структура испитаника на основу степена образовања

Степен образовања	**Фреквенција**	**Проценат**
Високо образовање или више	29	96,7 %
Средњошколско образовање	1	3,3 %
Основно образовање или мање	0	0 %
Укупно	30	100 %

У Табели 3. можемо видети да највећи број испитаника има високо образовање или више, а то је 29 испитаника, што чини (96,7 %), а свега 1 испитаник (3,3 %) има завршену средњу школу, док нема испитаника са основним образовањем или мање.

Графикон 3. Структура испитаника
на основу степена образовања

2.5. Технике и инструменти истраживања

У истраживању је коришћена метода теоријске анализе и дескриптивна метода. Метода теоријске анализе примењена је за теоријску основу истраживања, док је дескриптивна метода примењена за описивање педагошких појмова и за извођење закључака. За прикупљање података о искуству и мишљењу родитеља, одабрали смо анкетирање. За истраживање примењен је Гугл анкетни упитник, конструисан за потребе овог истраживања. Први део упитника односио се на опште податке испитаника (пол, године старости испитаника, ниво образовања испитаника итд.) и садржи 3 питања. Други део упитника садржи 9 питања затвореног типа, где су испитаници требали да се определе за један од понуђених одговора у складу са својим мишљењем и искуством.

3. Резултати истраживања

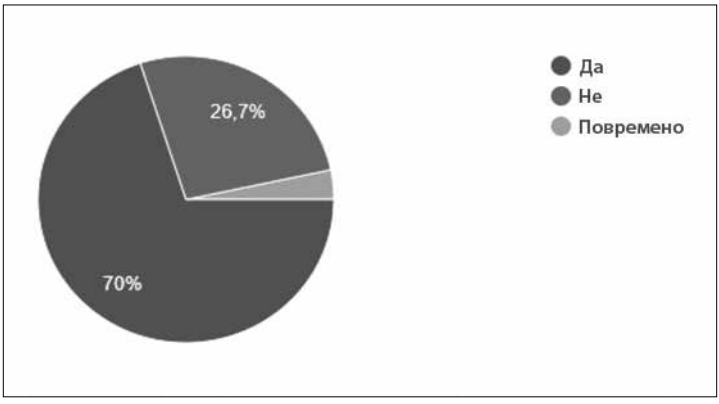
На основу анонимног анкетног упитника који су испитаници попуњавали, добијени подаци приказани су оним редом којим су постављана питања у упитнику.

У Табели 4. и на Графикону 4. приказани су одговори родитеља на питање: Да ли сте се некада активно бавили неким физичким активностима?

Табела 4. Одговори на питање: Да ли сте се некада активно бавили неким физичким активностима?

Понуђени одговори	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	21	70 %
Не	8	26,7 %
Повремено	1	3,3 %
Укупно	30	100 %

Анализом Табеле 4. видимо да се од укупног броја испитаника, највећи број њих 21 (70 %), некада бавио неким физичким активностима, 8 испитаника није (26,7 %), а само 1 испитаник (3,3 %) повремено се бавио физичким активностима.

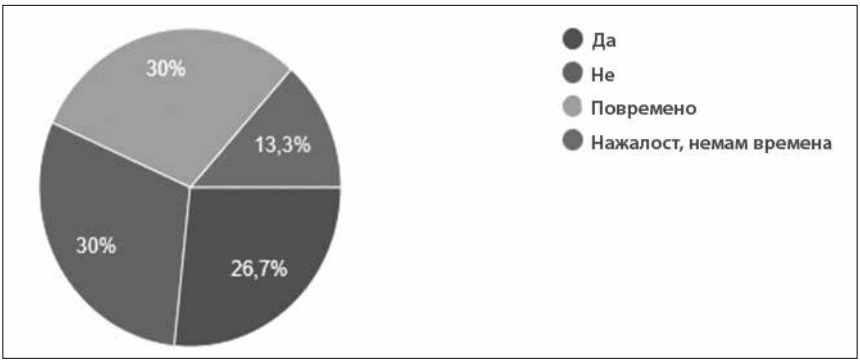

Графикон 4. Да ли сте се некада активно бавили неким физичким активностима?

У Табели 5. и на Графикону 5. приказани су одговори испитаника на питање: Да ли се тренутно у слободном времену бавите неким видом физичке активности?

Табела 5. Одговори на питање: Да ли се тренутно у слободном времену бавите неким видом физичке активности?

Понуђени одговори	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	8	26,7 %
Не	9	30 %
Повремено	9	30 %
На жалост, немам времена	4	13,3 %
Укупно	30	100 %

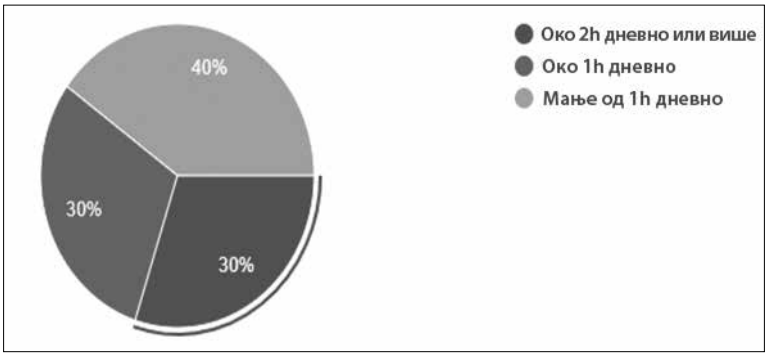
Графикон 5. Да ли се тренутно у слободном времену бавите неким видом физичке активности?

У Табели 5. и на Графикону 5. можемо видети да се од укупног броја испитаника, њих 8, што представља 26,7 % испитаника, и сада бави неким видом физичке активности, 9 испитаника, или 30 %, одговорило је не, повремено исто 9, или 30 % испитаника, а 4 или 13,3 % испитаника, одговорило је, да нажалост нема времена за физичке активности.

У Табели 6. и на Графикону 6. приказани су одговори испитаника на питање: Колико времена дневно проводите са дететом или децом у умереним физичким активностима?

Табела 6. Колико времена дневно проводите са дететом или децом у умереним физичким активностима

Одговори испитника	**Фреквенција**	**Проценат**
Око два пута дневно или више	9	30 %
Око једном дневно	9	30 %
Мање од једном дневно	12	40 %
Укупно	30	100 %

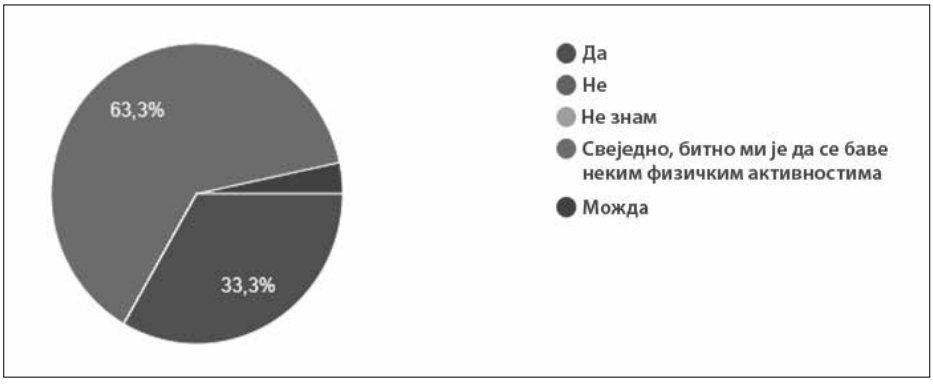
Графикон 6. Колико времена дневно проводите са дететом или децом у умереним физичким активностима?

Шесто питање у упитнику односило се на изјашњавање испитаника о томе колико времена дневно проводе са децом у умереним физичким активностима. На основу добијених резултата приказаних у Табели 6, види се да је исти број испитаника, њих 9, односно 30 % испитаника од укупног узорка, одговорило да једном дневно проводе са децом у физичким активностима, или око два пута или више, а највећи број испитаника, њих 12, односно 40 %, одговорило је да са децом проводе мање од једном дневно у умереним физичким активностима.

У Табели 7. и на Графикону 7. приказани су одговори испитаника на питање: Да ли сматрате да је за децу битније да време проводе на свежем ваздуху, или да буду укључена у рад спортско-рекреативних клубова?

Табела 7. Да ли сматрате да је за децу битније да време проводе на свежем ваздуху, или да буду укључена у рад спортско-рекреативних клубова?

Одговори испитника	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	10	33,3 %
Не	0	0 %
Не знам	0	0 %
Свеједно, битно ми је да се баве неким физичким активностима	19	63,3 %
Можда	1	3,3 %
Укупно	30	99,9 %

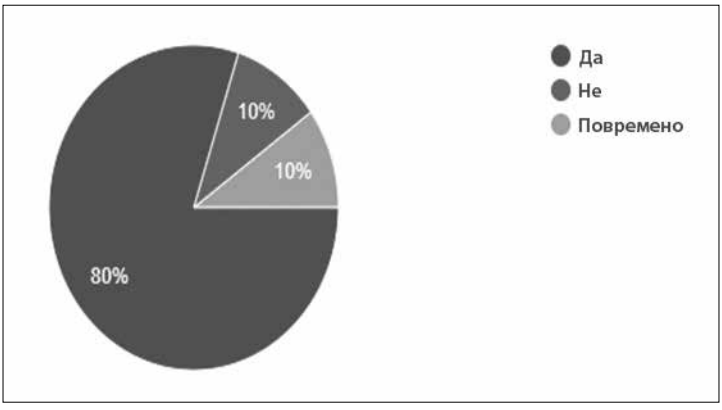
Графикон 7. Да ли сматрате да је за децу битније да време проводе на свежем ваздуху, или да буду укључена у рад спортско-рекреативних клубова?

Из Табеле 7. видимо да је већини родитеља најбитније да деца проводе време у физичким активностима, неважно је да ли су деца укључена у рад спортских клубова, или у неким другим активностима на отвореном ваздуху, то је потврдило 19 испитаника, или 63,3 % од укупног броја испитаника. 10 испитаника, или 33,3 %, сматра да је за децу битније да буду на свежем ваздуху, а свега 1 испитаник, или 3,3 %, одговорио је „можда".

У Табели 8. и на Графикону 8. приказани су одговори испитаника на питање: Да ли се ваше дете или деца баве организованим физичким активностима у клубовима, или рекреативним центрима?

Табела 8. Да ли се ваше дете или деца баве организованим физичким активностима у клубовима, или рекреативним центрима?

Одговори испитника	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	24	80 %
Не	3	10 %
Повремено	3	10 %
Укупно	30	100 %

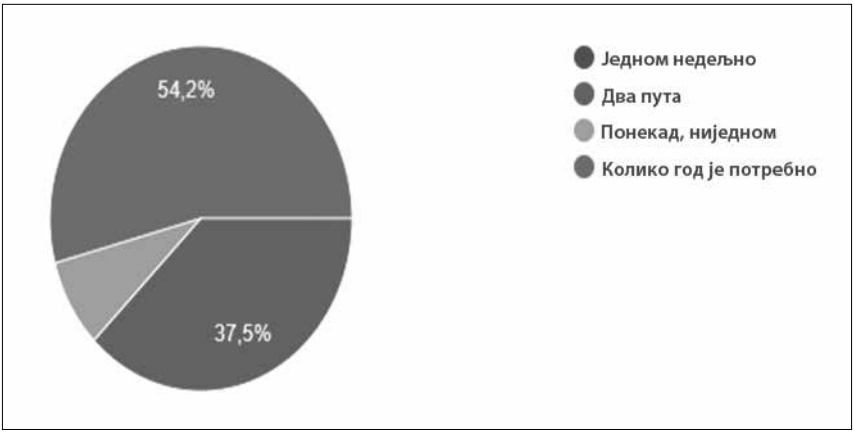
Графикон 8. Да ли се ваше дете или деца баве организованим физичким активностима у клубовима, или рекреативним центрима?

Анализом Табеле 8. видимо да се велика већина испитаника, њих 24, (80 %) определило да се деца баве организованим физичким активностима у клубовима или рекреативним центрима, 3 испитаника одговорило је „не", односно 10 %, а такође 3 (10 %) испитаника одговорило је „повремено".

У Табели 9. и на Графикону 9. приказани су одговори испитаника на питање: Колико често успевате недељно да одведете дете на тренинг?

Табела 9. Колико често успевате недељно да одведете дете на тренинг?

Одговори испитника	**Фреквенција**	**Проценат**
Једном недељно	0	0 %
Два пута недељно	9	37,5 %
Понекад ниједном	2	8,3 %
Колико год је потребно	13	54,2 %
Укупно	24	100 %

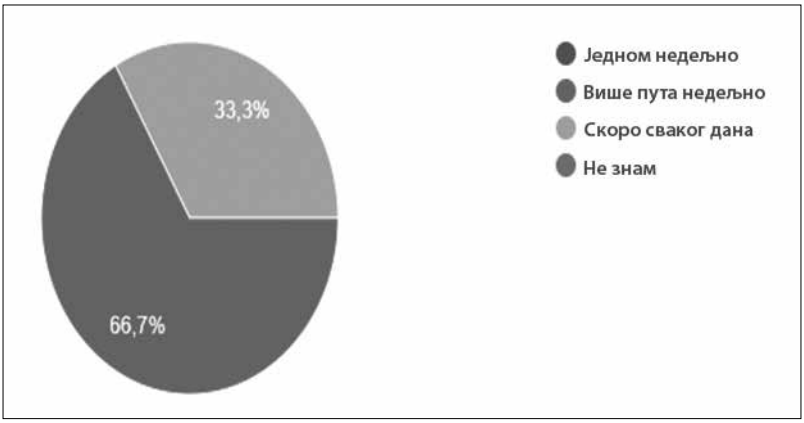
Графикон 9. Колико често успевате недељно да одведете дете на тренинг?

Прегледом Табеле 9. видимо да је већина испитаника (13) дала одговор да децу води на тренинг колико често је то потребно, 9 испитаника два пута недељно и 2 испитаника дала су одговор: понекад, ниједном. Анализром Графикона 9. добили смо следеће проценте: кад год је потребно 54,2 %, два пута недељно 37,5 % и понекад, ниједном 8,3 %.

У Табели 10. и на Графикону 10. приказани су одговори испитаника на питање: Колико пута недељно је довољно, по Вашем мишљењу, да се дете бави неким физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена?

Табела 10. Колико пута недељно је довољно, по Вашем мишљењу, да се дете бави неким физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена?

Понуђени одговори	**Фреквенција**	**Проценат**
Једном недељно	0	0 %
Више пута недељно	20	66,7 %
Скоро сваког дана	10	33,3 %
Не знам	0	0 %
Укупно	30	100 %

Графикон 10. Колико пута недељно је довољно, по Вашем мишљењу, да се дете бави неким физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена?

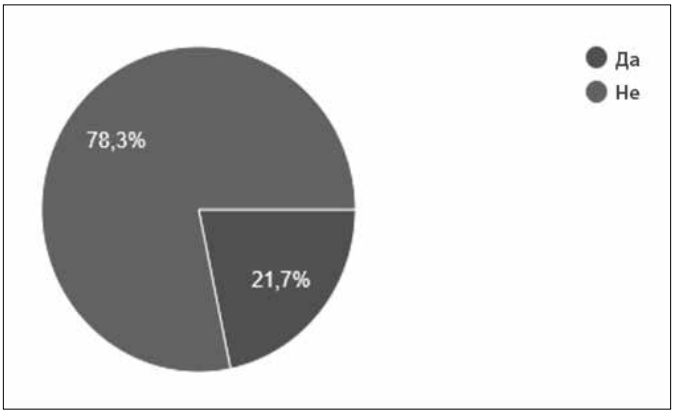
У Табели 10. видимо да две трећине испитаника сматра, њих 20, да деца треба више пута недељно да се баве физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена, а 10 испитаника да треба скоро сваког дана. На Графикону 10. видимо да већи део испитаника, њих 66,7 %, сматра да деца треба више пута недељно да се баве физичким активностима, а 33,3 % испитаника сматра да је потребно скоро сваког дана да се деца баве физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена.

У Табели 11. и на Графикону 11. приказани су резултати одговора испитаника на питање: Да ли се Ваше дете у слободном времену бави истим спортом којим сте се и Ви бавили? На ово питање од-

говарали су само родитељи који су се некада активно бавили неким спортом, од укупног броја испитаника, њих 23.

Табела 11. Да ли се Ваше дете у слободном времену бави истим спортом којим сте се и Ви бавили?

Понуђени одговори	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	5	21,7 %
Не	18	78,3 %
Укупно	23	100 %

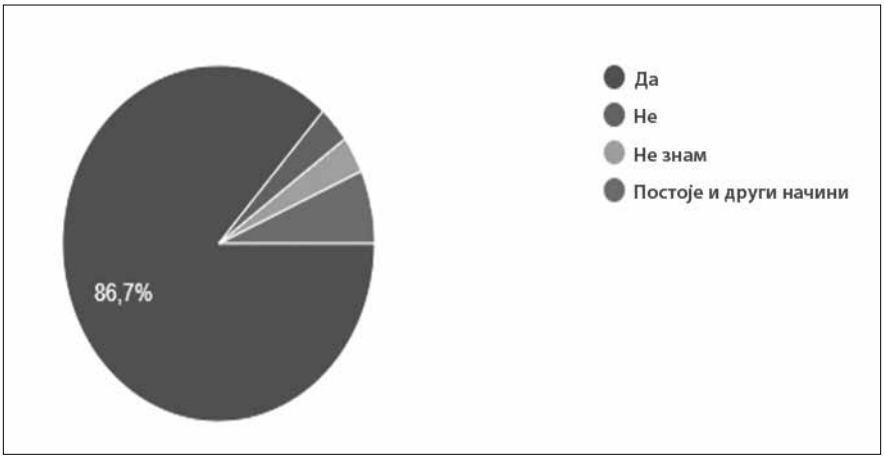
Графикон 11. Да ли се Ваше дете у слободном времену бави истим спортом којим сте се и Ви бавили?

Анализом Табеле 11. можемо да приметимо да се деца великог броја испитаника, који су се некада активно бавили спортом, не баве истим спортом као родитељи, чак 18 деце од 23 испитаника, односно 5 деце од 23 испитаника. Графикон 11. даје следеће проценте: 78,3 % деце се не бави истим спортом као и родитељ, а 21,7 % деце од 23 испитаника бави се истим спортом као и родитељ.

У Табели 12. и на Графикону 12. приказани су одговори родитеља на питање: Да ли сматрате да је време проведено у физичким активностима са децом корисно за родитеље за упознавање дечјих особина личности?

Табела 12. Да ли сматрате да је време проведено у физичким активностима са децом корисно за родитеље за упознавање дечјих особина личности?

Понуђени одговори	**Фреквенција**	**Проценат**
Да	26	86,7 %
Не	1	3,3 %
Не знам	1	3,3 %
Постоје и други начини	2	6,7 %
Укупно	30	100 %

Графикон 12. Да ли сматрате да је време проведено у физичким активностима са децом корисно за родитеље за упознавање дечјих особина личности?

Прегледом Табеле 12. видимо да већина испитаника, њих 26, сматра да је време проведено у физичким активностима са децом корисно за упознавање дечјих особина личности, док је 1 испитаник дао одговор „не“, „не знам“, такође 1 испитаник, а 2 испитаника сматрају да постоје и други начини. На Графикону 12. то је представљено у следећим процентима: 86,7 % испитаника потврдило је са „да“ да је време проведено у физичким активностима са децом корисно за упознавање дечјих особина личности, „не“ одговорило је 3,3 %, одговор „не знам“ дало је, такође 3,3 % испитаника, а 6,7 % испитаника сматра да постоје и други начини.

4. Дискусија

Основни циљ истраживања био је да се утврди да ли родитељи сматрају да физичке активности позитивно утичу на раст и развој деце. У оквиру завршног разматрања следи преглед односа добијених резултата и постављених хипотеза: На основу анализе добијених резултата кроз одговоре испитаника, може се констатовати да се деца већине испитаника баве неким физичким активностима, било у неким клубовима или рекреативним центрима, стога се може донети закључак да се општа хипотеза прихвата. То се може потврдити на основу одговора родитеља на питање: „Колико пута недељно је довољно, по Вашем мишљењу, да се дете бави неким физичким активностима у трајању од 30 минута до сат времена?", испитаници су одговорили: више пута недељно 20 (66,7 %) и скоро сваког дана 10 (33,3 %).

Хипотеза Х1, која гласи: „Родитељи сматрају да су физичке активности деце важне", прихвата се, јер на основу добијених одговора на питање: Да ли сматрате, да је за децу битније да време проводе на свежем ваздуху, или да буду укључена у рад спортско-рекреативних клубова?, већина испитаника, 19 (63,3 %), одговорила је са: свеједно, битно ми је да се деца баве физичким активностима.

На основу добијених резултата и постављене хипотезе Х2, која гласи: „Родитељи подстичу децу у слободном времену на физичке активности", прихвата се, јер на основу одговора испитаника на питање: „Да ли се ваше дете или деца баве организованим физичким активностима у клубовима или рекреативним центрима?", 20 или 80 % испитаника одговорило је потврдно.

Хипотеза Х3, која гласи: „Родитељи редовно воде децу на спортске активности", потврђена је, јер је анализом упитника утврђено да највећи број родитеља деце, која се баве неким организованим спортским активностима, 13 (54,2 %) испитаника води децу на организоване тренинге, колико год је потребно, а 9 испитаника, или 37,5 %, чини то два пута недељно.

Хипотеза Х4, која гласи: „Родитељи проводе са децом довољно времена у физичким активностима", прихвата се, јер на основу добијених резултата анкете, 9 (30 %) испитаника одговорило је да са децом дневно проводи више од два пута у умереним физичким активностима, такође 9 (30%) испитаника одговорило је око једном дневно, што чини укупно 60 % од укупног броја испитаника.

Физички развој деце предшколског узраста представља окосницу њиховог свеукупног развоја. Физичке активности деце предшколског узраста подразумевају активности којима се задовољавају основне потребе деце за покретом, истраживањем сопствених

потенцијала и могућности околине. Такође, оно представља сегмент опште зрелости деце за полазак у школу.

5. Закључна разматрања

Детињство је, по мишљењу већине аутора, најзначајнији период дететовог живота. Навике које се формирају у раном детињству остају за цео живот. Најутицајније фигуре у дететовом животу су његови родитељи. Они су најодговорнији за формирање навика у свакодневним животним активностима, било да им организују разне игре, излете на отвореном, или их одводе на организоване физичке активности. Деца која су физички активна ређе обољевају од разних инфекција, болести срца, дијабетеса и гојазности. Родитељи својим личним примером и степеном укључености у поједине физичке активности, директно утичу на формирање дечјих ставова о физичким активностима и то веома утиче на степен интересовања и вољу деце да се у њих укључују. Савремен начин живота не дозвољава довољно простора за слободним временом, како родитеља, тако и деце. Док су родитељи на послу, деца су у целодневним боравцима, већином у затвореном простору, али из овог истраживања можемо да закључимо да су родитељи веома вољни да укључују децу, да их одводе на разне спортске активности, а такође су свесни значаја физичког васпитања за свеобухватни развој и опште здравље деце.

Деца су по природи живахна, радознала, воле да се крећу, да истражују и да се играју, па у складу са тим родитељи треба да организују и планирају дечје активности. Физички развој уско је повезан са осталим аспектима развоја и у томе се огледа велика улога родитеља. Важно је код деце развијати позитиван однос према вежбању, као и љубав према спорту, јер здраве навике које се стекну у том узрасту остају за цео живот. Деци треба омогућити спонтано и природно изражавање које се огледа у слободи кретања, а кретање је неопходно за сваки организам.

Родитељи би требало деци да буду подршка, подстицај и пример за укључивање у разне активности сходно својим развојним могућностима. Веома је битно да родитељи не постављају деци превелике захтеве и циљеве, који су за дететов узраст недостижни, јер тада дете неће остварити добре резултате. Не само да ће добри резултати изостати, већ ће се код деце јављати отпор према вежбању и негативно ће се одразити на његово самопоуздање. Битно је дете подстицати, усмеравати умерено и на прави начин како би резултати били такви да целисходно утичу на психофизички развој детета и да те навике постану његова стална животна потреба.

ЛИТЕРАТУРА

Берар, М. (2009). *Телесни развој и здравствено васпитање.* Сомбор: Педагошки факултет.

Blair, S. N., Clark, D. B., & Cureton, K. J. (1989). Exercise and fitness in childhood: Implications for a lifetime of health. In C.V. Gisolfi & D.L. Lamb (Eds.). *Perspectives inexercise science and sports medicine*, Vol 2. Youth, exercise and sport (pp. 401–430). Indianapolis: Benchmark Press.

Cheatum, B. A. & Hammond, A. A. (2000). *Physical activities for improving children's learning and behavior: a guide to sensory motor development*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Џиновић-Којић, Д. (2002). *Физичко васпитање предшколског детета.* Београд: Типограф.

Ђорђић, В. и Бала, Г. (2006). *Физичка активност деце предшколског узраста*. У Г. Бала (Ед.), Физичка активност девојчица и дечака предшколског узраста, (57–61). Нови Сад: Факултет физичке културе.

Кларин, М. (2017). *Психологија дјечје игре.* Задар: Свеучилиште у Задру.

Пијаже, Ж., Инхелдер, Б. (1990). *Психологија детета*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића; Сремски Карловци и Добра вест.

Valerija Rodić

PARENTS AND CHILDREN'S PHYSICAL ACTIVITY

ABSTRACT: At the earliest age, children learn through modeling, or by mimicking their surroundings, primarily the people around them. The closest ones are their parents and they are the ones who influence the formation of attitudes of their children and their behaviour. The types of attitudes and habits the children will develop are greatly influenced by various factors and influences present in the early childhood period. That is why it is very important to help children form positive attitudes towards health, healthy life habits, nutrition and physical activity.

This research was aimed at exploring the attitudes of parents towards the importance of physical education, their influencing the formation of children's attitudes by personal example, as well as exploring the extent to which parents encourage their children to participate in organized physical activities and whether they dedicate enough of their free time to physical activities with their children. Using a questionnaire distributed to parents, we wanted to determine how important parents believe physical activities are for a child's development, to find out whether they had been physically active at a previous period of their life, and whether they currently engage in physical activities in their spare time. In addition, we wanted to use this questionnaire to determine the extent to which parents are willing and able to take their children to sports clubs or recreational centers to get engaged in organized physical activities.

The research results revealed that parents are aware of the importance of physical activities for the children's health, that they try to set a good example within the limited time everyday responsibilities allow them, and to influence their children to develop positive attitudes towards healthy life habits. The parents included in this research

believe regular children's participation in organized physical activities to be very important, they personally take their children regularly to these activities, and they are aware that in this way children develop work habits and consistency needed for being physically active in later years.

KEY WORDS: parent, physical activity, children, healthy habits, development

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Приказ
Рад примљен: 23. I 2024.
Рад одобрен: 01. III 2024.

НОШЊА ОД А ДО Ш

(Иван Терзић, Милан Степанов, Александра Добрин, *Азбука ношње – почетница*, Установа за културу и образовање, Културни центар „Младост“, Футог, 2021)

Жеља коаутора књиге била је да своје дугогодишње искуство и познавање традиционалног одевања пренесу, како млађим нараштајима, тако и свима онима који се са појмовима из одевног мобилијара срећу први пут.

Књига је била круна пројекта „Путевима нити“, који су суфенансирали Град Нови Сад и Фондација „Нови Сад – Европска престоница културе“.

Азбука ношње – почетница на шездесет пет страна доноси читаоцима кратка објашњења о најважнијим одевним предметима, о значењу њиховог имена, етимологији, намени, материјалима, начину израде, занатима и вештинама потребним за израду и слично, и све то – азбучним редом, од А до Ш, како је то симболично приказано на насловној страни књиге (Слика 1).

Слика 1. Детаљ са насловне стране књиге
Азбука ношње – почетница

Аутори су се трудили да текстови буду у стручном смислу довољно јасни и разумљиви читаоцима, а да задрже довољну дозу озбиљности, како би ова књига могла да буде и приручник за учење у оквиру школских предмета који се баве народном традицијом.

У духу српске писане традиције, сваки појам започиње наглашеним иницијалом, који, као и сваки буквар, најмлађима може да послужи за учење ћириличних слова. Занимљиво је да у мноштву појмова који често имају архаична или страна имена, у српској ношњи не постоје појмови на слова Љ и Њ, па су тако ова слова и изостављена.

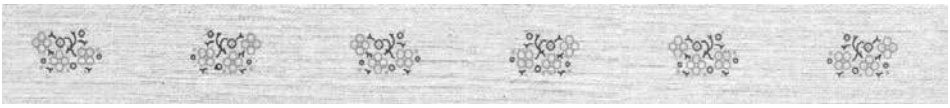

Слика 2. Појам „Оглавље“

Нека слова су више, нека мање заступљена, па се ауторски тим определио углавном за предмете који су били заступљени на ширем географском подручју (Слика 2).

Сви појмови су илустровани колор фотографијама. Оне су део збирке Фестивала народне ношње „Бисерна грана“, који петнаест година организује Културни центар „Младост“ из Футога. Аутори фотографија су Срђан Дорошки, Сандра Црепуља и Иван Терзић.

Дизајнерка Тијана Илић побринула се да појмови буду одвојени виђетама у мотивима народног веза, док је позадина у боји тканог платна, што произилази из главне теме књиге (Слика 3).

Слика 3. Мотив српског народног веза

Како би сваки од појмова додатно појаснили, аутори су уз иницијал и назив у поднаслову, дали кратко објашњење, најчешће у виду

цитата из народних песама. На пример, за појам „ Ђердан“ (Слика 4), послужио је стих из народне епске песме „Јакшићи кушају љубе“:

„И дађу му ђердан испод врата,
Један ђердан од жутих дуката,
А други је од б'јелог бисера,
Плести ћу му коњу усред гриве,
Нека диче краљеве сватове.“

Слика 4. Појам „Ђердан“

Да би деци код неких предмета било јасније, који је пол појединe делове ношње носио, осмишљене су иконице које представљају девојку и момка (Слика 5).

Слика 5. Појам „Кожух“

Све је израженије настојање да се традиционално материјално и нематеријално благо дигитализује, да се музејски експонати или делови живе традиције, нађу на интернету. У склопу тих тежњи, у Културном центру „Младост“, настали су краћи видео снимци, који су постављени на јутјуб платформи. Уз велики број појмова у књизи *Азбука ношње – почетница*, постављени су QR кодови, чијим се скенирањем, помоћу паметних телефона, отвара линк на јутјуб платформи, који додатно, у слици и речи, појашњава дати појам.

Паралелно са књигом, али не нужно у вези са њом, изашла је и *Азбука ношње – бојанка*, намењена деци узраста до 5 или 6 година. Најважнији делови ношње, као и комплети из неколико карактеристичних етнокореолошких области, дати су у виду контура, које деца

по својој машти, или ослањајући се на фотографије из књиге, могу да обоје. Аутор цртежа је дизајнер Ђорђе Башчаревић.

Књига *Азбука ношње – почетница* настала је у жељи да се кроз неговање традиционалног костима као важног елемента националног идентитета, деци, али и одраслима, који о тој теми мало знају, пренесу и друга знања: познавање српског језика, подсећање на већ помало архаичне речи, учење песама, обичаја, заната...

Како наслов каже, књига је почетница, за оне који тек уче прве појмове из српске традиције, али и за ауторе, јер је обрађено тек седамдесет појмова од стотина, који још чекају да их се сетимо, забележимо и сачувамо од заборава.

Милан Стојанов

Приказ
Рад примљен: 22. I 2024.
Рад одобрен: 20. II 2024.

ДИЗНИЈЕВЕ ЗВУЧНЕ ПРИЧЕ – КРАЉ ЛАВОВА

(De Agostini Publising S.p.A. Via G.Da Verrazano 15, Novara, Italy)

Књига *Краљ лавова* намењена је деци, родитељима и васпитачима и настала је у жељи да се код деце пробуди љубав према читању прича и бајки, да им се приближи писана реч тако што ће моћи да је прате преко звучне интерпретације. Иако ће ова прича бити читана у време слободних активности, не може се умањити њен значај на пољу сазнајног и емотивног развоја малишана. Док слуша причу, дете може да листа књигу пратећи слике и текст који иду уз говорене речи и на тај начин оствари контакт са речима и реченицама, продуби свој доживљајни свет и прихвати и упозна се са емоцијама које прича носи са собом. Можда је највећа добит овакве књиге управо то што се дете забавља. Када детету нешто причињава задовољство, оно то и воли. Ако ће ово бити начин да предшколац заволи свет писане речи, онда напред са звучном интерпретацијом.

Сваки предшколац уживаће у *Краљу лавова* (Слика 1), било да слуша васпитача док чита, било да причу прати са звучника или, пак, прелистава богате илустрације. Ова књига у исто време нуди детету могућност да ужива у сликама и развија машту, али и да креира свој доживљајни свет слушајући причу са звучника. Док дете навија да лавић победи, упознаје се са суровим светом који није увек онакав каквим нам се чини, и који носи опасност и претњу чак и од нама блиских људи. Истовремено се код лавића развија емпатија и долази до сазнања да уз праве пријатеље ништа није недостижно. Васпитач у сваком тренутку може да прекине читање и пита децу да одгонетну шта ће се десити даље пружајући им на тај начин могућност да предвиђају и креирају. Претпостављајући да се у детету пробудила изузетно снажна емоција због страдања родитеља за које лавић мисли да је крив, дете ће имати прилику да искаже свој доживљај и направи свој завршетак, а касније и да упореди са крајем књиге. Такође, дете може да покаже шта мисли о Скару, злом стрицу, или о мудром и симпатичном Тимону, који поручује да прошлост морамо да оставимо за собом.

Слика 1. Звучна књига *Краљ лавова*

Књига је кратка, али довољно дуга да дете уведе у свет одрастања и представи му све што га чека (издаја најближих, суровост конкуренције, добробит постојања правих пријатеља, важност породице и др.). Ради се о лавићу који жели брзо да одрасте и тада чини неколико погрешних корака. Међутим, када мисли да излаза нема, дешавају се чуда и враћа се нада – Хакуна матата! Симба је, баш као и дете које о њему слуша, изузетно смео и радознао и има невероватну потребу да истражује и да се игра. Дете може да се идентификује са лавићем и кроз причу може да учи на грешкама. Деца предшколског узраста инстинктивно се удубљују у причу пратећи звук са звучника и илустрације у књизи. Однос који имају Симба и Муфаса није само однос између сина и оца, већ и темељ једног чврстог пријатељства и поверења. Симбини пријатељи су прави јунаци авантуре и дете може да се укључи у ту вртоглаву јурњаву. Ту је и Нала, Симбина другарица и прва љубав.

Прича је кратка, реченице су једноставне и сликовите, неке су посебно истакнуте с намером да се читаоцу / слушаоцу скрене пажња, текст је пропраћен одличном илустрацијом, која говори много више од изговорених / написаних реченица. Све то заинтересоваће радознале дечје главице и увешће их у свет једне топле приче. Свако дете из групе са нестрпљењем ће ишчекивати наредни догађај, срчано ће навијати за младог лава и његову дружину, а осетиће презир према манипулативном и злом Скару. Кроз ову заводљиву причу дете ће успешно направити разлику између добра и зла, развиће емпатију и креираће своје начине да помогне пријатељу који се нашао у невољи.

Оно ће паралелно са слушањем, замишљајући животиње и пределе, развијати и машту. Слушајући професионалног читача, усвојиће основна граматичка, прозодијска и фонетска правила, примиће мелодију језика на коме слуша, обогатиће свој речник и разумеће речи које су му биле непознате.

Илустрације су одличан алат за разумевање прочитаног јер су у складу са текстом који се налази на датој страни и служе као визуелни путоказ, дају контекст причи и доносе бројне предности за развијање читалачких вештина. Врло су ефектне (што се нарочито огледа у изразу лица главних јунака), стилски и технички савршене, пуне детаља и богате бојама, па доприносе успешности пријема приче, оживљавају странице. Због изражајног колорита, делују као анимација. Листајући стране, дете тачније визуелизује јунаке и места, па са лакоћом може да осети врелину летњег дана, или језу хладне кишне ноћи у којој вреба опасност од Скара и хијена. Такође, може да замисли биљни и животињски свет афричке пустиње или оазе, а на тај начин учи нешто ново на занимљив и допадљив начин. Да би дете разумело прочитано, оно мора да створи слику са следом догађаја, а у томе ће му помоћи илустрације, јер слике дају визуелне трагове. Дете ће брзо и лако запамтити илустрацију. То су слике које говоре хиљаду речи. Израз на дететовом лицу док листа илустрације говориће доста о томе да ли му се прича допада или не допада. Васпитач може да искористи било који тренутак, а нарочито онај у коме опази гримасу на дететовом лицу, да разговара са децом о причи, речима и сликама. Тако деца могу да кажу шта су видела на страници, шта су ликови радили и шта се тада догодило. С обзиром на то да деца воле слике, можемо очекивати да ћемо добити сасвим добру нову причу и једног одличног малог приповедача.

Приликом слушања, дете прати мелодију језика, чује правилну дикцију и артикулацију гласова. Посебно је добра и важна музика која се налази на почетку и крају приче, као и звучни сигнали током остатка приповедања (звук који најављује нову страницу, што олакшава деци да прате причу у штампаној верзији књиге). Слушање у детету буди посебну духовну активност, оно учествује у причи и креира или замишља ситуације у којима се лавић нашао. Држећи у рукама и штампану верзију књиге, дете ће лако успоставити ток нарације. Ту посебно истичемо реченице које су нарочито истакнуте (болдиране), а које казивач истиче у говору. Тада лако деца схватају који су то делови кључни у причи и боље памте информације које говорник посебно интонира. Добар наратор држаће им пажњу, а можда је ово добар почетак да дете тренира себе да буде критички настројено према

ономе што слуша. Ангажована нараторка сасвим је добро урадила свој део посла, али много боље решење било би да су ангажовани професионални глумци, који имају одличну дикцију, па путем изражајног казивања преносе емоцију и на мале слушаоце.

Предности оваквог начина причања детету су многобројне. Дете развија низ предчиталачких вештина, причање је занимљивије, праћено гестикулацијом, а одрасли који говори текст усредсређује се на исказивање осећања. Активно може да се прати дететов израз лица и заинтересованост за причу и на тај начин гради посебан осећај блискости, поверења и повезаности.

Кроз разговор са дететом о одслушаној причи, можемо да уочимо његова интересовања, склоности, начин размишљања и спознаје света око себе. Дете се у оваквој прилици осећа сигурно и слободно, јер воли да гледа слике и слуша изражајно причање, подстиче се његово критичко мишљење, способност расуђивања и закључивања, пажње, као и спремност да учи и памти. Звучне и илустроване књиге прави су начин да дете заволи приче, а уз помоћ њих и читање.

Милева Драїојевић

Приказ
Рад примљен: 10. II 2024.
Рад одобрен: 18. III 2024.

ЖИВОТ У ДОБА ВИТЕЗОВА

(Мирослав Јосиповић, Ненад Атанасковић, Саша Петковић.
Доба витезова. Илустрација: Лаура Таваци. Превод са француског језика:
Јована Томић. Београд: Вулкан издаваштво, 2022)

Група аутора књиге *Доба витезова*, у склопу своје едиције издала је још једну књигу под називом *Бебе животиња*. Књиге су едукативног карактера и карактерише их иновативни метод под називом „прозорчићи знања". Књиге су намењене деци раног предшколског узраста са циљем стицања знања кроз игру неприметно, како би обогатила своја искуства, машту и стекла увид како су некада живели храбри витезови.

Књига се састоји из десет области. Свака област има свој поднаслов, односно подтему којом се бави, где је на сликовит начин, уз мало текста, појашњена истоимена подтема. На тај начин деци је књига приступачна и веома лака за самостално коришћење. Теме су плански, систематично анализиране и обрађене, како би најмлађи читаоци сазнали како се живело у средњем веку, којим методама се градио замак, шта је била властелинска породица, на који начин се постаје витез и како су изгледале витешке игре.

Садржина књиге веома је добро конципирана. У првом делу књиге аутори најмлађе читаоце упознају са средњим веком, структуром друштва, тј. друштвеним лествицама по хијерархији, истовремено описујући њихову улогу и задужења у држави.

Књига даље прати начин живота властелинске породице, како се одгаја и постаје витез и која су његова задужења.

Користећи „прозорчиће знања", који се налазе на свакој страници књиге, можемо закључити да је деци овај начин откривалице веома приступачан и пожељан, истовремено развијајући фину моторику код деце предшколског узраста као и окуломоторне способности, имајући на тај начин вишеструки значај код деце, у развојном и когнитивном смислу.

Илустрација књиге изузетно је живописна, богата детаљима, уз коришћење јаких боја, великог контраста, које су неоспорно пријатне

оку читалаца, јер визуелно омогућава и подстиче дететову машту, креативност и личну интертпретацију догађаја средњег века.

Књига деци нуди сазнавање нових термина карактеристичних за средњи век, који више нису у употреби (архаизми), богатећи на тај начин дечји речник, као и језичке способности деце.

Приметно је да књига нуди увид у сарадништво у средњем веку, које је било на веома високом нивоу, као и улогу појединца у друштву, који је представљао важну и незаменљиву карику. Појединац као такав био је уважен, сматрао се корисним, јер је доприносио развоју друштвене заједнице, њеној одрживости и компатибилности. Допринос сваког појединца био је важан и неопходан, јер друштво конципирано на тај начин имало је само једног противника, спољног, који би се усудио да нападне државу. У борби за земљу и отаџбину, били су сложни, организовани, бранећи оно што им је најсветије и што поседују – своје парче земље.

С обзиром да је дело преведено са француског језика, велику захвалност дугујемо преводиоцу Јовани Томић, која је на веома концизан начин структурирала ово дело, прилагодивши га нашим најмлађим читаоцима. Иако на први поглед књига делује да је намењена раном предшколском узрасту, изразила бих своју сумњу и препоручила бих књигу деци старијег предшколског узраста, сматрајући да постоји велики број речи и термина са којима се деца млађа деца нису сусрела и сматрам да их деца тог узраста не би разумела.

Књига *Доба витезова* едукативног је карактера, ограничене садржине која пружа основне елементе и сазнања о карактеристикама средњег века, што је довољно за децу предшколске доби. Књига је иновативна према концепту „прозорчића знања", што итекако привлачи читаоце одржавајући им усмерену и квалитетну пажњу.

Књига *Доба витезова* утиче на развој опште културе и елементарног знања са којим се почиње на најранијем израсту. Веома квалитетна илустрација оправдава квалитет књиге ћинећи њену садржајност и едукативност богатијом у сваком сегменту.

Јованка Бајић

УПУТСТВО ЗА САРАДНИКЕ

Зборник ВШССОВ објављује изворне радове из свих области истраживања друштвених и хуманистичких наука. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени, као ни они који не задовољавају научне критеријуме Уредништва.

У *Зборнику ВШССОВ* публикују се радови обима једног ауторског табака (ауторски табак има 30.000 знакова, укључујући и размак између знака, сажетак, резиме и литературу). Изузетно од овога може се одступити у договору са Уредништвом.

Зборник ВШССОВ садржи рубрике: *Истраживања*, *Студије и чланци*, *Оцене и прикази*.

Сви текстови треба да буду куцани фонтом Times New Roman, величина слова 12, проред 1,5.

Текстови писани на српском језику, екавским или ијекавским наречјем, треба да буду писани ћирилицом. Страна имена аутора која се спомињу у тексту треба да буду транскрибована и исписана ћирилицом, а приликом првог помена, треба да буду написана у загради оригиналним језиком и писмом. Презимена аутора у заградама, приликом харвардског начина навођења, такође треба да буду написана на језику и писму на којима је изворник. Поједине речи и изрази могу бити, из научно-стручних потреба, писани на оригиналном језику и писму. Сви цитати на српском језику треба да буду писани ћирилицом.

Рад треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Зборнику радова ВШССОВ* се примењује *Правопис српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Матица српска: Нови Сад 1993) и текстови треба да буду писани у складу с њиме. Рукопис понуђен за штампу (за рубрике *Истраживања*, *Студије и чланци*) треба да има следеће елементе: име и презиме аутора, наслов рада, сажетак, кључне речи, текст рада, резиме на енглеском језику (укључујући и наслов рада) и научни апарат (редоследом којим су овде наведени). Сажетак и кључне речи могу да се пошаљу на српском језику, пошто Уредништво има могућност да обезбеди превод сажетка на енглески језик.

Заглавље:

1. Титула аутора, име и презиме аутора, установа у којој је аутор запослен и контакт (е-адреса), на почетку рада у левом блоку;

2. Наслов рада – пише се на средини, великим словима (фонт 12) и болдом. Поднаслови се пишу на средини, малим словима и болдом и нумеришу се арапским бројевима. Уколико у поднаслову има више целина, оне се такође означавају арапским бројевима (нпр. 1.1., 1.1.1., итд.).

Сажетак (начин писања: САЖЕТАК:) (фонт 10) би требало да садржи прецизно одређене спознајне и интерпретативне циљеве рада, сажето дефинисане поступке и методе и резултате рада. Сажетак не треба да буде дужи од 900 знакова с размацима (100 до 250 речи) и не би требало да премаши 10% дужине текста рада.

После сажетка следе кључне речи (начин писања: КЉУЧНЕ РЕЧИ:) (фонт 10). У кључним речима, којих не би требало да буде више од десет, треба указати на главне проблеме истраживања.

Извори се цитирају или наводе у тексту, у округлим заградама, на следећи начин: презиме аутора књиге или рада и година издања – нпр. (Радовановић, 1986); ако се жели упутити на одређену страницу – нпр. (Радовановић, 1986: 58); ако има више аутора са истим презименом – (Ивић, П. 1998: 89) (Ивић, М. 1970: 45); ако аутор има више радова из исте године – нпр. (Бугарски, 1996а) (Бугарски, 1996б).

У фуснотама дају се само коментари аутора.

Литература (библиографија, извори) наводи се по азбучном реду на следећи начин:

Бугарски, Р. (1996а). *Језици*. Нови Сад: Матица српска.

Бугарски, Р. (1996б). *Писмо*. Нови Сад: Матица српска.

Ивић, М. (1970). „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици са везником да“. *Зборник за филологију и лингвистику*, XIII/1: 43–53.

Ивић, П. (1998). *Преглед историје српскохрватског језика. Целокупна дела. VIII*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Радовановић, М. (1986). *Социолингвистика*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада. Дневник.

Текстови доступни on-line у попису литературе се наводе на следећи начин:

Монографске публикације: Презиме и име аутора, наслов у курзиву (италику), интернет адреса с које је текст преузет, датум преузимања.

Пример: Stephens, James. *Irish Fairy Tales*. <http://www.surlalune-fairytels.com/books/ireland/jamesstephens.html.> 2. 9. 2010.

Периодична публикација: Име и презиме аутора, наслов текста под наводима, наслов периодичне публикације курзивом (италиком), број и датум публикације (само ако није садржана у интернет адреси), интернет адреса, датум преузимања.

Пример: Opačić, Zorana. „Odrastanje u multikulturalnim sredinama u srpskoj književnosti za decu i mlade". *Detinjstvo* <http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Detinjstvo/XXXV_4/index_html?stdlang=ba_rs> 2. 9. 2010.

Радове треба доставити Уредништву (tamaragrujic77@gmail.com; tanjabrkljac@gmail.com), у електронској форми и одштампане (идентичне електронској верзији). Уредништво задржава право да прилагођава рад општим правилима уређивања *Зборника* и стандардима српског језика.

Сви радови у *Зборнику ВШССОВ* подлежу рецензирању стручњака из надлежне области.

Сви рукописи приспели на време који се уклапају у предвиђен обим и припремљени су у складу с *Упутством*, биће штампани у *Зборнику ВШССОВ*.

Уредништво *Зборника ВШССОВ*

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XVIII, број 2.
Кикинда 2023.

Главни и одговорни уредник
др Тамара Грујић, проф.

Уредништво

Проф. др Милица Андевски (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Радмила Живковић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), доц. др Јелена Гајић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), проф. др Оља Арсенијевић (Факултет за менаџмент у Сремским Карловцима, Универзитет „Унион – Никола Тесла“ у Београду), доц. др Филип Којић (Учитељски факултет, Универзитет у Београду), Тања Бркљач, мастер (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Србислава Павлов, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Данијела Радловић Чубрило, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Јасмина Арсенијевић, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Мирсада Џаферовић, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди).

Уредништво из иностранства

Проф. др Михај Радан (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Михаела Радучеа (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Митја Крајнчан (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Марчела Батистић Зорец (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Роби Крофлић (Филозофски факултет, Одсек за педагогију и андрагогију, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Арјана Миљак (Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска), др Дејан Михајловић (Технолошки институте Монтерej, Сиудад, Мехицо), проф. др Зоран Трпутец, декан (Факултет за менаџмент ресурса ЦКМ, Свеучилиште „Херцеговина“, Мостар, БиХ), доц. др Жељко Пожега (Економски факултет, Осијек, Хрватска), проф. др Весна Бедековић, декан (Висока школа за менаџмент и туризам, Вировитица, Хрватска), проф. др Габор Боднар (Катедра за музикологију, Филозофски факултет, Универзитет „Етвош Лоранд“, Будимпешта, Мађарска), проф. др Александар Федоров, проректор (Државни педагошки институт „Антон Чехов“, Таганрог, Русија), проф. др Ала Белусова, шеф Катедре за психологију образовања (Факултет за педагогију и практичну психологију, Јужни државни универзитет, Ростов, Русија), проф. др Јон Думитру, шеф Катедре за педагогију (Факултет за социологију и психологију, Западни универзитет, Темишвар, Румунија).

Издавач
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Светосавска 57, 23300 Кикинда
vsssovki@vaspitacka.edu.rs
www.vaspitacka.edu.rs

За издавача
Др Ангела Месарош-Живков, директор

Превод
Тања Бркљач, мастер

Прелом
Јелена Панић

Штампа
„Службени гласник“ д. о. о., Београд

Лектура и коректура
др Тамара Грујић, проф.

Корице
Миомирка Меланк

Фотографија на корицама
Владимир Сретеновић

Тираж
100 примерака

Уредништво не заступа ставове аутора чије текстове објављује.

Сва ауторска права задржана. Забрањено је свако неовлашћено умножавање, фотокопирање или репродукција делова текста.

Рецензенти:

Проф. др Милица Андевски
Филозофски факултет, Универзитет у Новом саду, Одсек: Педагогија

Доц. др Небојша Митровић,
Педагошки факултет у Бијељини, Универзитет у Источном Сарајеву, Република Српска, БиХ

Др Јасмина Кнежевић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача и тренера у Суботици

Др Бојана Николић
Академија техничко-васпитачких струковних студија Ниш – Одсек Пирот

Др Бојан Милошевић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду

Др Тамара Грујић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

Др Богдан Томић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

371.3(082)

ЗБОРНИК радова Високе школе струковних студија за образовање васпитача / главни и одговорни уредник Тамара Грујић. - 2008 - . - Кикинда : ВШССОВ, 2009 - . 24 cm

Два пута годишње. - Наставак публикације : Зборник радова ВШОВ "Зора Крџалић Зага"

ISSN 2217-5725
COBISS.SR-ID 263951879

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

ISSN 2217-5725